

Йыл язгылары

Икинжи китап

Гириш

Йыл язгыларының икинжи китабы Сүлейман пыгамберинң шалык сүрен дөврүнден тә онун өлүмине ченли болан дөври өз ичине аляр. Китапда Еробгамың баштутанлыгында демиргазык тирелерин

Сүлейман патышаның оглы Рехобгам патыша гаршы эден гозгалаңы, шейле хем гүндогар патышалыгы Яхуданың тә б. э. өң 586-нжы йылда Иерусалимиң сынмагына ченли болан дөврүң тарыхы беян эдилйәр.

Мазмуны

Сүлейманың шалык сүрмеги	1:1–9:31
Ирки йыллар	1:1–17
Ыбадатхана гуруляр.....	2:1–7:10
Соңкы йыллар	7:11–9:31
Демиргазык тирелериниң гозгалаңы	10:1–19
Яхуданың патышалары.....	11:1–36:12
Иерусалимиң сынмагы	36:13–23

1-нжи бап

Сүлейман Худайдан пәхим-пайхас дилейәр

(1 Патышалар 3:1-15)

¹Давудың оглы Сүлейман өз патышалыгыны беркитди. Худайы Реб онуң билен болуп, оны жуда бейгелтди. ²Сүлейман тутуш Ысрайылы: мүнбашылары, йүзбашылары, казылары, Ысрайылың әхли баштутанларыны ве уругбашылары чагырды. ³Онсоң Сүлейман янындакы бүтин жемагат билен Гибгондакы сеждегәхе

гитдилер. Реббиң гулы Мусаның чөлде гуран Худая йүз тутулян чадыры шол ердеди. ⁴Давут Худайың сандыгыны Кирятегарымдан Иерусалиме онуң үчин тайярлан чадырына гетирипди. ⁵Хуруң агтыгы, Урының оглы Бесалелиң бүрүнчден ясан гурбанлык сыпасы болса Гибгонда Реббиң мукадес чадырының өңүндеди. Шоңа гөрә Сүлейман билен жемагат ол ере Ребден маслахат сорамага гитдилер. ⁶Сүлейман ол ерде Реббиң хзузурында мукадес чадырдакы бүрүнчден болан гурбанлык сыпасына гелип, онда мүн саны якма гурбанлыгыны хөдүрледи.

7Шол гиже Худай Сүлеймана гөр-нүп, оңа: «Диле, дилэн задыңы бере-йин» дийди. 8Сүлейман Худая шейле жогап берди: «Сен мениң какам Давуда бейик, садык сөйгиңи гөркезип, мени онуң ерине патыша этдин. 9Я Худайымыз Реб, гой, инди какам Давуда берен вадаң амала ашсын, чүнки Сен мени ериң тозы ялы сан-сажаксыз болан бир халкың үстүнден патыша этдин. 10Инди шу халкы доландырмагым үчин маңа даналык хем билим бер. Ким Сениң бу бейик халкыңы доландырып билер?» 11-12Худай Сүлеймана шейле дийди: «Калбыңда шу ислегиң бардыгы үчин, өзүңе мал-мүлк, байлык, ат-абрай я өз душманларыңың өлүмини я-да өзүң үчин узак өмүр дилемән, эйсем үстүнден патышалыга беллән халкымы доландырмага өзүңе пәхим-пайхас ве дүшүнже дилэндигиң үчин, Мен саңа пайхас ве дүшүнже берйэрин. Шейле хем Мен саңа сенден өң хич кимде болмадык ве сенден соң хем хич кимде болмажак байлык, мал-мүлк ве ат-абрай берерин».

Сүлейманың харбы ве тәжирчилик ишлери
(1 Патышалар 10:26-29)

13Шейдип, Сүлейман Гибгондакы сеждегәхден, Реббиң мукаддес чадырындан Иерусалиме гелип, Ысрайыла патышалык этди. 14Сүлейман сөвеш арабалары билен арабалы эсгерлери топлады. Онуң бир мүн дөрт йүз сөвеш арабасы, он ики мүн сөвеш арабалы эсгери барды.

Сүлейман оларың бирнәчесини өз янында Иерусалимде, галанларыны болса сөвеш арабаларының сакланын галаларында ерлешдирди. 15Патыша Иерусалимде күмүш билен алтыны дашлар билен дең этди, кедр агажыны болса гүнбатар байырлыкда гөгерйән ябаны инжир агажы кимин көпелтди. 16Сүлейманың атлары Мүсүрден ве Кеведен гетирилди; патышаның тәжирлери олары Кеведен белли бир баха сатын алдылар. 17Мүсүрден гетирилйән сөвеш арабасының хер бири он еди гадак^а төвереги күмше, хер бир ат болса дөрт гадакдан^б говрак күмше сатын алынды. Шейдип, бу сөвеш арабалары ве атлар Сүлейманың тәжирлериниң үсти билен бүтин хетлериң ве Сирияның шаларына сатылярды.

2-нжи бап

Сүлейман ыбадатхананы гурмага тайярлык гөрйәр
(1 Патышалар 5:1-18)

1Сүлейман Реббе ыбадат өйүни ве өзүне көшк гурмак карарына гелди. 2Ол дагда етмиш мүн саны хаммалы, сегсен мүн саны даш ёнужыны ве оларың үстүнден гөзегчилик эдер ялы үч мүн алты йүз саны адамы топлады.

3Сүлейман Сур патышасы Хурама^в чапар иберип шейле дийди: «Өзүне яшар ялы көшк гурунсын дийип, какам Давуда иберен кедр агачларындан маңа-да ибермегиңи товакга эдйэрин. 4Ине, мен Худайым Реббе өй гуруп, ол өйи Оңа багыш этмекчи болярын. Ол

^а 1:17 *Он еди гадак* – еврейче алты йүз шекел. Бу такм. 7 кг дендир.

^б 1:17 *Дөрт гадак* – еврейче бир йүз элли шекел. Бу такм. 1,7 кг дендир.

^в 2:3 *Хурам* – бу ат 2Шам ве 1Пат китапларында *Хирам* дийип душ гелйәр.

өйде Реббин хузурында якымлы ыслы түтөтти якылар, гүндеки хөдүр чөреги хөдүрленер, Сабат гүндеринде, Тэзе Ай байрамларында ве бейлеки байрамларда эртирлик ве агшамлык якма гурбанлыклары хөдүрленер. Булар Ысрайыл үчин эбеди парздыр. ⁵Бизин Худайымызың бейлеки әхли худайлардан бейик болшы ялы, мениң гуржак өйүм хем бейик болар. ⁶Эмма Оңа өй гурмага кимиң гүйжи етер? Оны хатда гөк-де, гөклерин гөги-де ичине сындырып билмейэр! Онсоң Оңа өй гурар ялы мен киммишим? Мен бу өйи Онун хузурында якымлы ыслы түтөтти якмак үчин гурярын. ⁷Яхудада ве Иерусалимде өз янымдакы какам Давудын тайярлан өкде уссалары билен ишлэр ялы маңа алтын, күмүш, бүрүнч, демир ишлерине, гойы бадам, гырмызы ве гөк йүплүк боягларына, шейле хем ойма ишлерине уссат хүнэрмент ибермегиңи товакга эдйэрин. ⁸⁻⁹Маңа ене Ливандан кедр, серви ве сандал агачларыны ибер. Мен сениң ишчилериңиң Ливанда агач кесмэге уссатдыкларыны билйэрин. Маңа бол агач тайярламак үчин мениң ишчилерим сениң ишчилерин билен биле ишлэрлер. Мениң гуржак өйүм жуда улы ве гөзел болар. ¹⁰Ине, мен сениң агач кесйэн ишчилериңе кырк мүң чувал ^a үвелен бугдай, кырк мүң чувал арпа, еди мүң хум ^b шерап ве еди мүң хум зейтун ягыны берерин».

¹¹Онсоң Сур патышасы Хурам Сүлеймана хат үсти билен жогап гайтарды: «Реб Өз халкыны сөөнсоң, сени оларың үстүндөн патыша гойды». ¹²Хурам сөзүни шейле довам этди: «Гөги ве

ери ярадан Ысрайыл Худайы Реббе алкыш болсун! Реб Давут патыша пәхимпайхасдан ве дүшүнжеден долы акыллы огул берди. Шол огул Реббе өй ве өзүне көшк гурар. ¹³Мен саңа Хурамабы атлы өкде ве дүшүнжели бир уссаны ёлларыны. ¹⁴Онун эжеси данлардан болуп, какасы хем сурлуды. Хурамабы алтын, күмүш, бүрүнч, демир, даш, агач ишлерине өкдедир. Ол бадам, гөк, гырмызы йүплүк ве непис зыгыр маталары билен хем ишлэп билйэр. Шейледе ол ойма ишлерине ве өзүне берлен ислендик нусга билен ишлемэге өкдедир. Ол сениң уссаларың ве женабым – какаң Давудын уссалары билен ишлэр. ¹⁵Инди, гой, женабым вада берен бугдайыны, арпасыны, зейтун ягыны ве шерабыны өз гулларына иберсин. ¹⁶Биз саңа Ливандан нэче агач герек болса кесип, олары богуп, Яфо деңзиниң үсти билен акдырып гетирерис; сен-де оны Иерусалиме экидерсин».

¹⁷Онсоң Сүлейман какасы Давудын хасаба алшы ялы, Ысрайылда яшаян гелмишеклерин барыны хасаба алды. Гелмишеклерин саны бир йүз элли үч мүң алты йүз болды. ¹⁸Сүлейман олардан етмиш мүң адамы йүк дашамага, сегсен мүң адамы дагда даш ёнмага, үч мүң алты йүз адамы-да ишгэрлере гөзөгчилиге белледи.

3-нжи бап

Сүлейман ыбадатхана гуряр (1 Патышалар 6:1-38)

¹Сүлейман Иерусалимде какасы Давуда Реббин гөрнен Морыя дагындакы, Давудын тайярлан ери –

^a 2:10 *Кырк мүң чувал* – еврейче *йигрими мүң кор*. Бу такм. 3000 тонна деңдир.

^b 2:10 *Еди мүң хум* – еврейче *йигрими мүң бат*. Бу такм. 440000 литре деңдир.

ябуслы Орнаның харманында Реббин өйүниң гурлушыгына башлады. ²Сүлейман патышалыгының дөрдүнжи йылының икинжи айының икиси гүни өйүң гурлушыгына башлады. ³Сүлейман патышаның Худай үчин гуран өйүниң узынлыгы өңки өлчөг боюнча алтмыш тирсек, ини йигрими тирсекди. ⁴Өйүң өңүндәки эйваның бойы өйүң инине гөрә йигрими тирсекди; онуң бейиклиги бир йүз йигрими тирсекди. Сүлейман онуң ич тарапыны сап алтына гаплады. ⁵Ол улы отагы серви агажы билен өртүп, оны сап алтына гаплады ве онуң үстүне палма агажының хем-де зынжырың нагшыны салды. ⁶Сүлейман өйи овадан, gymmatбаха дашлар билен безеди. Алтын Парвайымдан гетирилипти. ⁷Шейдип, ол өе, онуң пүрслерине, гапы босагаларына, диварларына алтын чайды. Ол диварлара оюп, керупларың шекилини чекди. ⁸Сүлейман иң мукадес отагы-да гурды; онуң бойы өйүң инине гөрә йигрими тирсек, ини хем йигрими тирсекди; ол мукадес отагы бир мүң йигрими батман ^a сап алтына гаплады. ⁹Алтын чүйлерің аграмы бир ярым гадак ^b төверегиди. Сүлейман ёкаркы отаглары-да алтына гаплады. ¹⁰Сүлейман иң мукадес отагда ики керубың хейкелини ясап, олары алтына гаплады. ¹¹Керупларың ганатларының узынлыгы йигрими тирсекди. Бир керубың бир ганатының узынлыгы бәш тирсек болуп, ол өйүң диварына дегйәрди, бейлеки ганатының узынлыгы бәш тирсек болуп, ол бейлеки керубың ганатына

дегйәрди. ¹²Икинжи керубың бир ганатының узынлыгы бәш тирсек болуп, ол өйүң бейлеки диварына дегйәрди, бейлеки ганатының узынлыгы бәш тирсек болуп, ол биринжи керубың ганатына дегйәрди. ¹³Бу керупларың ганатларының узынлыгы жеми йигрими тирсекди. Керуплар улы отага тарап середип, аякларының үстүнде дурдулар. ¹⁴Сүлейман тутыны гөк, гойы гырмызы, ал йүпеклерден ве непис зыгыр матадан этди, йүзүне керупларың нагшыны салды.

Ики сүтүн

(1 Патышалар 7:15-22)

¹⁵Ол өйүң өңүнде бейиклиги отуз бәш тирсек болан ики саны сүтүн ясады. Хер сүтүниң ёкарсында бәш тирсек болан тәч барды. ¹⁶Тор шекилли өрме зынжырлар ясалып, хер сүтүниң депеси олар билен безеленди. Сүлейман йүз саны нар ясап, олары зынжырларың үстүнде гойды. ¹⁷Ол сүтүнлери өйүң өңүнде дикди. Ол гүнортада сүтүн дикип, оны Якин дийип атландырды. Бейлекисини демиргазыкда дикип, оны Боваз дийип атландырды.

4-нжи бап

Өйүң гошлары

(1 Патышалар 7:23-51)

¹Сүлейман узынлыгыны ве инини йигрими тирсек, бейиклигини он тирсек эдип, бүрүнчден гурбанлык сыпасыны ясатды. ²Соңра ол бир гырасындан бейлеки гырасына ченли он тирсек, бейиклигини бәш тирсек

^a 3:8 *Бир мүң йигрими батман* – еврейче *алты йүз киккар*. Бу такм. 21 тонна деңдир.

^b 3:9 *Бир ярым гадак* – еврейче *элли шекел*. Бу такм. 600 гр деңдир.

эдип, гуйма бүрүнчден тегелек ховуз ясады. Онуң төереги отуз тирсекди. ³Ховзуң эрнегиниң ашагында дашына айланан, херси он тирсек болан ики хатар өкүз шекилли гуйма нагышлар барды. Олар ховуз билен биле гуйлуп ясаланды. ⁴Ховуз он ики өкүзүң үстүнде дурды; өкүзлериң үчүси демиргазыга, үчүси гүнбатара, үчүси гүнорта, галан үчүси хем гүндогара бакып дурды. Ховуз оларың үстүнде ерлешдирилип, өкүзлериң аркасы ич тарапа бакып дурды. ⁵Ховзуң галыңлыгы дөрт бармак болуп, эрнеги кэсэниң эрнеги ялы ачылан лилия гүлүниң шекилиндеди. Ол бир мүң элли хум^a тутярды. ⁶Шейле хем ол затлары ювар ялы он саны бүрүнч леген ясады. Оларың бәшисини гүнорта тарапта, бейлеки бәшисини демиргазык тарапта гойды. Бу легенлерде якма гурбанлык үчин улаңылан затлар ювулды. Ховуз руханыларың ювунмагы үчинди. ⁷Ол берлен нусга гөрә, сап алтындан он саны чыраданы ясап, оларың бәшисини ыбадатхананың гүнорта тарапында, бейлеки бәшисини-де демиргазык тарапында гойды. ⁸Ол он саны хантапта ясап, олары ыбадатханада – бәшисини гүнорта тарапта, бейлеки бәшисини-де демиргазык тарапта гойды. Ол йүз саны алтын леген ясады. ⁹Ол руханыларың ховлусыны, улы ховлыны ве ховлының гапыларыны ясап, олары бүрүнже гаплады. ¹⁰Ховзы өйүң саг тарапында – гүнорта-гүндогар бурчунда ерлешдирди. ¹¹⁻¹⁵Хурамабы шейле хем, газанлар, күл атарлар ве легенлер ясады. Булардан башга-да, ол ики сүтүни, сүтүлериң депесиндәки жам

шекилли ики тәжи, шол тәчлери безәп дуран ики саны өрме зынжыры, шол зынжырлара ики хатар эдип дакмак үчин дөрт йүз саны нары, арабалары, арабаларың үстүндәки легенлери, бир саны ховзы хем-де ховзуң астындакы он ики өкүзи ясады. Шейдип, Хурамабы Худайың өйүнде Сүлейман патыша үчин этмели ишлериң барины тамамлады. ¹⁶Газанлар, күл атарлар, чаршаклар ве Хурамабының Реббин өйи үчин Сүлейман патыша ясап берен энжамлары ялпылдавук бүрүнчденди. ¹⁷Патыша булары Иордан дүзлүгинде, Сукот билен Саретаның арасындакы тоюн топракы ерде гуйдурды. ¹⁸Сүлейман умма-сыз көп гап-гачлары ясатды, шоңа гөрә сарп эдилен бүрүнжиң аграмы анык-ланмады. ¹⁹⁻²²Шейдип, Сүлейман Худайың өйүндәки әхли энжамлары: алтындан эдилен сыпаны, үстүнде Реббе хөдүр чөреги гоюлян хантагтасыны, дүзгүн боюнча иң мукаддес отагың өңүнде якмак үчин сап алтын чыраданлары чыралары билен, сап алтын гүллери, чыралары, этишгирлери, сап алтын мүченеклери, пелте гайчысыны, легенлери, жамлары, маңаллары ясатды. Өйүң гирелгеси – иң мукаддес отагың хем-де өйүң мукаддес отагының гапылары алтынды.

5-нжи бап

*Сүлейман Әхт сандыгыны ыбадатхана гетирдйәр
(1 Патышалар 8:1-9)*

¹Шейдип, Сүлейман патышаның Реббин өйи үчин этмели әхли ишлери тамамланды. Сүлейман какасы Давут

^a 4:5 *Бир мүң элли хум* – еврейче *үч мүң бат*. Бу такм. 66000 литре деңдир.

тарапындан өе багыш эдилен әхли затлары: күмши, алтыны ве әхли энжамлары гетирип, Худайың өйүндәки хазынада гойды. ²Онсоң Сүлейман Реббич Әхт сандыгыны Давут галасы болан Сион галасындан гетиртмек үчин, Ысрайылың яшулуларыны, әхли тиребашыларыны, ысрайылларың уругбашыларыны Иерусалиме йыгнады. ³Бүтин ысрайыл халкы единжи айда болян Чатма байрамында патышаның янына йыгнанышды. ⁴Бүтин Ысрайылың яшулулары гелдилер ве левилер сандыгы гөтердилер. ⁵Шейдип, олар сандыгы, Реббе йүз тутулян чадыры хем-де чадырың ичиндәки әхли мукаддес энжамлары гетирдилер. Буларың барыны руханылар билен левилер гетирдилер. ⁶Сүлейман патыша ве онуң хузурына йыгнанан бүтин ысрайыл халкы Әхт сандыгының өңүндеди. Олар сансажаксыз гоюнлары, өкүзлери гурбанлык бердилер. ⁷Соңра руханылар Реббич Әхт сандыгыны өз ерине, Реббич өйүниң иң мукаддес отагына, керупларың ганатларының астына гетирип гойдулар. ⁸Керуплар ганатларыны сандыгың үстүне герип, сандыгың-да, онуң сырыкларының-да үстүни өртйәрди. ⁹Сырыклар шейле узынды велин, хатда оларың учлары иң мукаддес отагың өңүндәки мукаддес ерденем гөрнүп дурды, йөне дашардан гөрүнмейәрди. Олар шу гүне ченли хем шол ердедир. ¹⁰Сандыгың ичинде Мусаның гоян ики саны канун ызылан даш бөлегинден башга хич зат ёкды. Муса бу ики даш бөлегини ысрайыл халкы Мүсүр юрдундан чыкандан соң, Реббич олар

билен әхт эден ери болан Хореп ^a дагында сандыга салыпды. ¹¹Руханылар мукаддес отагдан дашары чыкдылар. Ол ердәки руханыларың әхлиси топарларына гарамаздан, инлерини тәмизләпдилер. ¹²Әхли леви нагмачылары: Асаф, Хейман, Едутун, оларың огуллары ве гарындашлары неписзыгыр мата лыбасларына бесленип, кимваллары, лиралары ве арфалары билен гурбанлык сыпасының гүндогар тарапында йүз йигрими саны сурнайчы руханы билен дурдулар. ¹³Сурнайчылар билен нагмачылар бир адам ялы болуп, Реббе алкыш айдып, шүкүр этдилер. Сурнайлардыр кимваллар ве бейлеки саз гураллары билен сеслерини гаталдып: «Ол ягшы, Онуң сөйгүси бакы» дийип, Реббе алкыш айданларында, өй – Реббич өйи булутдан долды. ¹⁴Руханылар булут себәпли Реббич хузурында хызмата дуруп билмедилер, чүнки Реббич шөхраты Худайың өйүни долдурупды.

6-нчы бап

Сүлейман халка йүзленйәр (1 Патышалар 8:12-21)

¹Шонда Сүлейман шейле дийди: «Реб түм гаранкылыкда месген тутжакдыгыны айтды. ²Мен Саңа бакы месген тутарың ялы, учурсыз гөзел өй гурдум». ³Онсоң патыша халка тарап өврүлип, бүтин ысрайыл жемагатына ак пата берди. Бүтин ысрайыл жемагаты дик дурды. ⁴⁻⁵Сүлейман шейле дийди: «Какам Давуда: „Мен Өз халкымы Мүсүрден чыкаралым бәри, Маңа ыбадат

^a 5:10 *Хореп* – бу Синай дагының бейлеки ады.

эзмәге өй гурмаклары үчин ысрайыл тирелеринден екеже шәхери-де сайламадым. Мен ысрайыл халкыма шалык эдер ялы хич кими сайламадым. ⁶Йөне инди адым шол ерде болсун дийип, Иерусалими сайладым ве ысрайыл халкыма шалык этсин дийип, Давуды патышалыга сайладым⁴ дийип берен вадасыны бержай эден Ысрайыл Худайы Реббе алкыш болсун! ⁷Какам Давут Ысрайыл Худайы Реббе ыбадат үчин өй гурмагы йүрегине дүвүпди. ⁸⁻⁹Эмма Реб какам Давуда: „Маңа ыбадат үчин өй гурмагы йүрегине дүвмек билен сен говы этдин; йөне шейле-де болса, өйи сен гурмарсың. Сениң билиңден өнен оглуң Маңа ыбадат үчин өй гуар⁴ дийди. ¹⁰Ине, Худай Өз берен вадасыны бержай этди, чүнки мен какам Давудың ерине гечдим. Реббин вада берши ялы, мен Ысрайылың тагтын-да отырын. Ысрайыл Худайы Реббе ыбадат үчин өй гурдум. ¹¹Сандыгы мен шол өйде гойдум. Реббин ысрайыл халкы билен эден әhti шонуң ичиндедир».

Сүлейманың дилеги
(1 Патышалар 8:22-52)

¹²Соңра Сүлейман Реббин гурбанлык сыпасының хем бүтин ысрайыл халкының өңүнде дуруп, эллерини узатды. ¹³Сүлейман узынлыгы ве ини бәш тирсек, бейиклиги үч тирсек болан бүрүнч секи ясадып, оны ховлуда гойды-да, онуң үстүнде дурды. Соңра ол бүтин ысрайыл халкының өңүнде дыза чөкүп, эллерини гөге тарап узатды: ¹⁴«Эй, Ысрайыл Худайы Реб, ерде-де, гөкде-де Сениң ялы Худай ёкдур! Бүтин калплары билен ёлундан йөрөйән гулларың

үчин Сен әhtiни, садык сөйгиңи саклаярсың. ¹⁵Сен гулуң какам Давуда берен ваданы бержай этдин. Шу гүн Сениң әхли айдан сөзлериң амала ашды. ¹⁶Шонуң үчин хем, эй, Ысрайыл Худайы Реб, гулуң какам Давуда: „Эгер сениң огулларың Маңа гулак асып, сениң йөрөйшиң ялы, Мениң хакыкат ёлумдан йөреселер, сениң неслицден хич бир адам Ысрайылың тагтындан айрылмас⁴“ дийип берен ваданы бержай эт. ¹⁷Шонуң үчин хем, эй, Ысрайыл Худайы Реб, гой, гулуң какам Давуда берен вадан амала ашсын!

¹⁸Эмма Худай ерде ынсанларың арасында месген тутармы? Сени хатда гөк-де, гөклериң гөги-де ичине сыгдырып билмейәр. Онсоң мениң бу салан өйүм дагы нәмежик! ¹⁹Йөне шонда-да, я Бейик Худайым, Сен гулуң дилегине хем-де ялбарышына гулак сал-да, гулуңың эдйән налышыны ве дилегини кабул эт. ²⁰Гөзлериң гиже-гүндиз Өзүңе ыбадат этмеклери үчин сайлан шу өйүңде болсун. Гулуңың шу ере тарап бакып эдйән дилегини эшит. ²¹Өз ысрайыл халкың ве мен гулуң шу ере тарап бакып дилег эденимизде, гулуңың, халкың Ысрайылың налышларыны эшит. Өз гөкдәки месгениңден эшит-де, бизи багышла.

²²Бир адам башга бир адама гаршы гүнә эдип, ант ичмәге межбур эдилсе, ол гелип, шу өйде Сениң гурбанлык сыпаңың өңүнде гүнәсиздигине ант ичсе, ²³шонда Сен гөкде эшит-де, оңа жогап бер. Гулларыңа хөкүм эдип, гүнәлә гүнәсине гөрә жеза бер, гүнәсиз акла-да, догрулыгына гөрә сыла.

²⁴Сениң халкың Ысрайыл Саңа гаршы гүнә эденлиги зерарлы душман өңүнде еңлише сезевар боланда,

тэзеден Саңа йүз тутуп, Сениң адыңы ыкпар этсе, шу өйде Саңа дилег эдип, ялбарса, ²⁵шонда Сен гөкде эшит-де, халкың Ысрайылың гүнәсини гечип, олары ызларына, өзлери не ве аталарына берен юрдуна гетир.

²⁶Саңа гаршы гүнә эдендиклери зерарлы гөк япылып, ягмыр ягдадык махалы, олар шу ере тарап бакып, дилег эдип, Сениң адыңы ыкпар этселер, Сениң хасрат чекдиренлериң хем гүнәлери үчин тоба этселер, ²⁷шонда Сен гөкде эшит-де, Өз гулларың болан ысрайыл халкының гүнәсини гечип, олар догры ёлдан йөремеги өврет. Өз халкыңа мирас хөкмүнде берен юрдуна ягмыр ягдыр. ²⁸Эгер юртда ачлык я гырғын кесели болса, эпгек, ыгалдан чүйремеклик, чекиртге я-да гурчук пейда болса, эгер душманлары өз ислендик галаларында олар сүтем этселер, нәхили бела, нәхили кесел болса-да, ²⁹ислендик адам я-да ысрайыл халкы тарапындан нәхили дилегдир налыш эдилен болса, хер кес өз йүрек хасратының дердини билип, шу өе тарап эллери ни герсе, ³⁰шонда Сен гөкде Өз месгенинде эшит-де, олары багышла ве олар ярдам эт. Хер кесе эден ишине гөрә жогап бер, чүнки хер ынсаның йүрегини диңе Сен билйәнсиң.

³¹Шейдип, олар Сениң аталарымыза берен юрдунда өмүрбойы ёлуңдан йөрәп, Сенден горкуп яшасынлар.

³²Халкың Ысрайылдан болмадык, йөне Сениң бейик адың, гудратың хем-де Өз халкың үчин эден бейик ишлериң барада эшидип, узак юртдан гелен кесеки шу өйде дилег этсе, ³³Сен гөкде, Өз месгенинде оны эшит-де, дүйнәниң әхли халкларының ысрайыл халкы ялы Сениң адыңы билип,

Сенден горкуп, Саңа ыбадат үчин гуран өйүми билерлери ялы, кесекиниң дилегине-де жогап бер.

³⁴Эгер халкың Сениң иберен ёлуң билен душманларына гаршы сөвеше чыкып, Сениң сайлан шәхериңе, мениң Саңа ыбадат үчин гуран өйүме тарап бакып, Саңа дилег этсе, ³⁵шонда Сен гөкде оларың дилеглерини, налышларыны эшидип, олар душманларының үстүнден ениш бер.

³⁶Олар Саңа гаршы гүнә этселер – гүнә этмейән адам ёкдур – Сен газап ланып, олары душман элине берсең, душман олары есир эдип, якыну-узак юрда әкитсе, ³⁷олар хем есирлиге әкидилен юртларында ойланып тоба эдип, ялбарып: „Биз нәхаклык этдик, гүнә газандык, пислик этдик“ дийип, ³⁸өзлери ни есир алан душманларының юрдунда пәк калплары ве жан-генлери билен Саңа йүзленип, аталарына берен юрдуна, Өз сайлан шәхериңе, Саңа ыбадат үчин гуран өйүме тарап бакып, дилег этселер, ³⁹шонда Сен Өз гөкдәки месгенинде оларың дилеглерини, налышларыны эшит-де, оларың дадына етиш. Саңа гаршы гүнә эден халкыңы багышла. ⁴⁰Инди әй, Худайым, гой, бу ерде эдилен дилеги Сениң гөзлериң гөрсүн ве гулакларың эшитсин.

⁴¹ Я Худайымыз Реб!

Галк-да, гүйжүңиң нышаны
Өхт сандыгы билен
Өз дынчлык меканыңа гир.
Я Худайымыз Реб!

Гой, руханыларың гутулыша
бесленсин,
садыкларың эшретлериңе
гувансын!

⁴² Я Худайымыз Реб!

Сечип-сайланыңдан Сен йүз
өвүрме.

Гулуң Давуда гөркезен садык
сөйгиңи асла унутма!»

7-нчи бап

Ибадатхана Реббе багыш эдилйэр

¹Сүлейман дилег эдип болан дессине гөкден от инип, якма гурбанлыгы ве бейлеки гурбанлыклары ялмап-ювутды. Өй Реббиң шөхратындан долды. ²Реббиң шөхратының өйи долдурандыгы себэпли руханылар Реббиң өйүне гирип билмедилер. ³Бүтин ысрайыл халкы гөкден инен оды ве өйдэки Реббиң шөхратыны гөрөнде, йүзүни ере берип сежде этди. Халк: «Реб ягшыдыр! Онуң сөйгүси бакыдыр!» дийип Реббе шүкүр этди.

⁴Онсоң патыша ве онуң янындакы бүтин ысрайыл халкы Реббиң хузурында гурбанлык бердилер. ⁵Сүлейман патыша Реббе гурбанлык хөкмүнде йигрими ики муң өкүз ве бир йүз йигрими муң гоюн берди. Шейдип, патыша ве бүтин ысрайыл халкы Худайың өйүниң ачылыш дабарасыны этдилер. ⁶Руханылар өз везипелеринде дурдулар, левилер-де Давудың табшырышы ялы: «Онуң садык сөйгүси бакыдыр!» дийип, Реббе өвги айтдылар. Олар Давут патышаның ясадан саз гураллары билен саз чалдылар. Левилериң өңүнде руханылар сурнай чалдылар. Бүтин ысрайыл халкы дик дурды. ⁷Сүлейман патыша Реббиң өйүниң өңүндэки ховлының ортасыны тэмизлэп мукаддес этди. Патыша шол ерде якма гурбанлыкларыны ве саламатлык гурбанлыкларының ягларыны берди, чүнки Сүлейманың ясадан бүрүнч гурбанлык сыпасы якма гурбанлыгыны, галла садакасыны ве саламатлык

гурбанлыгының яг бөлөклерини тутардан гаты кичиди. ⁸Шейдип, Сүлейман ве бүтин ысрайыл халкы – эгирт улы мэхелле Лебохаматдан Мүсүр серхедине ченли болан аралыкда, еди гүлэп Чатма байрамыны беллэп гечдилер. ⁹Секизинжи гүн мукаддес йыгнанышык болды. Гурбанлык сыпасының багыш эдилиш дабарасыны еди гүн, байрамы-да еди гүн тутдулар. ¹⁰Сүлейман единжи айың йигрими үчүне халкы өйли-өйүне угратды. Олар Реббиң Давуда, Сүлеймана ве халкы Ысрайыла гөркезен эхли ягшылыклары үчин шатланып, гөвнүхошлукда өйли-өйлерине гайтдылар. ¹¹Шейдип, Сүлейман Реббиң өйүниң, өз көшгүниң гурлушыгыны тамамлап, Реббиң өйүнде ве өз көшгүнде этмеги йүрегине дүвен эхли ишлерини үстүнлик билен амала ашырды.

Реб ене Сүлеймана гөрүнйэр (1 Патышалар 9:2-9)

¹²Реб гиже Сүлеймана гөрнүп, она шейле дийди: «Мен сениң эден дилегиңи эшитдим. Мен шу ери Өзүм үчин гурбанлык берилйән өй хөкмүнде сайладым. ¹³⁻¹⁴Ягыш ягмаз ялы гөги багланымда я-да чекиртгелере юрдун хасылыны ювут дийип буйрук беренимде я-да халкымың арасына гыргын кеселини ёлланымда, Мениң адымы гөтерйән халкым өзүни песелдип, дилег эдип, Мени агтарып, өз пис ёлларындан дөңсе, шонда Мен олары гөкден эшидип, гүнөлерини гечип, юртларыны дикелдерин. ¹⁵Инди шу ерде эдилен дилеглере Мениң гөзлерим гөргүр, гулакларым эшитгир болар. ¹⁶Адым шу өйде эбедилик болар ялы, Мен оны сайладым ве мукаддес этдим, Мениң назарым

ве йүрегим хемише шол ерде болар. ¹⁷⁻¹⁸Эгер-де сен какаңың йөрейши ялы Мениң ёлумдан йөрөп, табшыран әхли затларымы эдип, хөкүмлеримдир дүзгүнлерими бержай этсең, „Сениң неслиңден Ысрайыла хөкүм сүржек адам кемлик этмез“ дийип, какаң Давуда вада бершим ялы, патышалыгыңы беркарар эдерин. ¹⁹⁻²⁰Эмма сиз Мениң ызыма эермекден йүз дөндерсеңиз, өңүңизде гоян табшырыкларымы, парзларымы бержай этмән, гидип башга худайлара хызмат эдип, олар сежде этсеңиз, онда Мен ысрайыл халкыны өзлерине берен еримден махрум эдерин. Өзүме ыбадат эдилмеги үчин мукаддес эден бу өйүми рет эдерин. Ысрайыл халкы бейлеки халклара геп хем гүлки болар. ²¹Инди бейик болан бу өйүң янындан гечйән хер киши оңа хайранлар галып: „Реб нәме үчин бу юрды, бу өйи бейле терк этдикэ?“ диер. ²²Онсоң әхли халклар: „Чүнки ысрайыл халкы ата-бабаларыны Мүсүр юрдундан чыкаран өзлериниң Худайы Ребден йүз дөндерип, башга худайлара тарап өврүлдилер. Оларың өңүнде сежде эдип, олар хызмат этдилер. Шонуң үчин хем Реб бу бетбагтчылыклары оларың башындан индерди“ диерлер».

8-нжи бап

*Сүлейманың бейлеки эден ишлери
(1 Патышалар 9:10-28)*

¹Сүлейман Реббиң өйи билен өз көшгүни йигрими йылда гуруп гутарды. ²Сүлейман Хурамың өзүне берен шәхерлерини тәзеден гурды. Ысрайыллар шол шәхерлерде орнашдылар.

³Сүлейман Хаматсоба гидип, оны эселеди. ⁴Сүлейман чөлде Тадморы,

Хаматда аммар шәхерлерини гурды. ⁵Шейле хем ол ёкаркы ве ашакы Бейтхороны, беркидилен диварлы, дервезели ве килтли галалары гурды. ⁶Шейле хем Сүлейман Багалаты, өзүниң аммар галаларыны, сөвеш арабаларының ве сөвеш арабалы гошуның сакланян галаларыны, өзүниң Иерусалимде, Ливанда хем-де өз голастындакы ерлерин әхлисинде гурмага мейил эден затларының баарыны гурды. ⁷Ысрайыл халкындан болмадык хетлер, аморлар, перизлер, хивилер хем-де ябуслар энтек хем шол юртда яшаярдылар. ⁸Олар ысрайылларың бүтинлей ёк этмедик халкларының несиллеридир. Сүлейман олары гула өврди. Бу шу гүне ченли хем шейледир. ⁹Эмма Сүлейман ысрайыл халкыны гул этмеди. Олар Сүлейманың эсгерлери, харбы баштутанлары, онуң сөвеш арабалы гошунының серкерделеридилер. ¹⁰Олар Сүлейман патышаның баш серкерделериди. Оларың саны ики йүз элли болуп, олар халка гөзегчилик этдилер.

¹¹Сүлейман Мүсүр патышасы фараоның гызыны Давут галасындан онуң үчин гуран көшгүне гетирди. Сүлейман: «Аялым Ысрайылың патышасы Давудың көшгүнде яшамасын, чүнки Реббиң сандыгының болан ерлери мукаддесдир» дийди.

¹²Сүлейман эйваның өңүнде Реббе гуран гурбанлык сыпасында Оңа якма гурбанлыкларыны хөдүрледи. ¹³Ол якма гурбанлыкларыны Мусаның табшырыгы боюнча гүнделик боржа гөрә, Сабат гүнлеринде, Тәзе Ай байрамларында, йылда үч гезек болян Петир, Галла байрамы ве Чатма байрамларында хөдүр этди. ¹⁴Какасы

Давудың дүзгүни боюнча Сүлейман руханы топарларыны өз хызматларына белледи. Левилери гүнделик боржуң талабына лайыктыкта руханылар билен хызмат этмәге ве алкыш айтмага белледи. Дервезебанлары топарларына гөрә хер дервезә белледи. Чүнки Худайың адамы Давут шейле табышырды. ¹⁵Олар әхли иште, хазына бабатда-да патышаның руханылара ве левилере берен табышырыкларындан чыкмадылар.

¹⁶Шейдип, Реббиң өйүниң дүйби тутулан гүнүнден тә өйүң тамамланан гүнүне ченли Сүлейманың әхли ишлери долы гурлуп тамамланды.

¹⁷Соңра Сүлейман Эсэнгебере ве Эдомың деңиз якасында болан Эйлата гитди. ¹⁸Хурам оңа өз нөкерлеринден гәмилере ве деңзе белет нөкерлер иберди. Олар Опыра гидип, ол ерден секиз йүз батман ^a алтын алып, Сүлейман патыша гетирип бердилер.

9-нжы бап

Шеба меликеси Иерусалиме гелйәр

(1 Патышалар 10:1-13)

¹Шеба меликеси Сүлейманың атоवासыны эшидип, оны кын соваллар билен сынамага Иерусалиме гелди. Шеба меликеси уммасыз байлык, хошбой ыслы затлар, көп мукдарда алтын ве гымматбаха дашлар йүкленен дүелер билен Иерусалиме гелди. Ол Сүлейманың янына гелип, йүрегине дүвен әхли соваллары хакында оңуң билен сөхбетлешди. ²Сүлейман оңуң әхли совалларына

жогап берди. Патыша оңуң екеже совалыны-да жогапсыз галдырмады. ³⁻⁴Шеба меликеси Сүлейманың пайхасыны, оңуң гуран өйүни, сагагындакы нәз-ныгматлары, әмелдарларының яшаян ерлерини, хызматкәрлериниң хызматыны, оңуң сакыларыны, оларың эгин-эшиклерини, Реббиң өйүнде берйән якма гурбанлыкларыны гөрөнде, оңуң бу затлара акылы хайран болды.

⁵⁻⁶Ол патыша шейле дийди: «Юрдумда ишлериң хакда, парасатың хакда эшиден сөзлерим догры экен, йөне мен гелип, өз гөзлерим билен гөрйәнчәм, айдыланлара ынанмадым. Маңа даналыгының хатда ярысыны хем айтмандырлар. Сениң пәхим-пайхасың, ровачлыгың мениң эшиденимден хас артык экен. ⁷Сениң халкың нәхили багтлы! Хемише хузурында болуп, пәхим-пайхасыңы эшидйән әмелдарларың нәхили багтлы! ⁸Сенден хошал болуп, Худайың Реббиң патышасы болмагың үчин сени Өз тагында отурдан Худайың Реббе алкыш болсун! Худай Ысрайылы сөенсоң, оны эбедилик беркараар этмек үчин, адалаты ве хакыкаты бержай этмегиң үчин сени патыша этди». ⁹Онсоң Шеба меликеси Сүлейман патыша ики йүз батман ^b алтын, көп мукдарда атырлары ве гымматбаха дашлары берди. Сүлейман патыша Шеба меликесиниңки ялы шейле көп мукдарда хошбой ыслы затлар хениз берилмәнди.

¹⁰Хурамың ве Сүлейманың Опырдан алтын гетирен хызматкәрлери мундан башга-да сандал агажыны ве

^a 8:18 Секиз йүз батман – еврейче дөрт йүз элли киккар. Бу такм. 16 тонна деңдир.

^b 9:9 Ики йүз батман – еврейче йүз ишгрими киккар. Бу такм. 4 тонна деңдир.

гымматбаха дашлары хем гетирдилер. ¹¹Патыша сандал агажындан Реббин өйүне, патышаның көшгүне басган чаклар, айдымчылар үчин лирадыр арфалар ясады; бейле саз гураллары Яхудада хенизе ченли гөрлүп-эшидилмэнди.

¹²Сүлейман патыша Шеба меликесиниң гөвнүниң ислэн задыны берди. Сүлейман оңа өзүне гетирен затларындан хас көп затлары берди. Шейдип, Шеба меликеси эмелдарлары билен өз юрдуна доланды.

Сүлейманың байлыгы (1 Патышалар 10:14-28)

¹³⁻¹⁴Сүлеймана бир йылда гелиён алтының аграмы бир мүн бир йүз отуз батмандан говракды ^a. Бу алыш-бериш эдйён адамлардан, сөвдагэрлериң сөвдасындан гелиён алтындан дашарыды. Эхли арап шалары, юрдуң хәкимлери хем Сүлеймана алтынкүмүш берйәрдилер. ¹⁵Сүлейман патыша дөвме алтындан ики йүз саны улы галкан ясады. Хер бир улы галкана, он еди гадак ^b алтын сарп эдилди. ¹⁶Ол дөвме алтындан үч йүз галкан ясады; хер галкана секиз ярым гадак ^c алтын сарп эдилди. Патыша булары «Ливан жеңнели» атлы көшгүнде гойды. ¹⁷Патыша тагтыны пилиң сүңки билен хашамлап, сап алтына гаплады. ¹⁸Тагтың алты басганчагы ве алтындан аяк күрсүси оңа беркидиленди. Тагтың ики тарапында хем тирсекликлер, тирсекликлериң гапдалында-да ики ёлбарс дурды.

¹⁹Алты басганчагың хер тарапында бир ёлбарс, жеми он ики ёлбарс дурды. Бейле зат энтек асла хич бир юрта ясалманды. ²⁰Сүлейманың гапгачларының барысы алтынданды. Онуң «Ливан жеңнели» атлы көшгүниң эхли гапгачлары-да сап алтынданды. Күмүш Сүлейманың дөврүнде хич затча гөрүлмейәрди. ²¹Чүнки Сүлейманың Хурамың адамлары билен бирликде Таршыша гатнаян гәмилери барды. Деңиз гәмилери үч йылда бир гезек гелип, алтын, күмүш, пил сүңкүни, маймынлары ве тавуслары гетирердилер.

²²Шейдип, Сүлейман патыша байлыкда, пәхим-пайхасда ер йүзүндөки эхли патышалардан өңе гечди. ²³Худайың Сүлейманың йүрегине салан пайхасыны эшитмек үчин эхли миллетлериң патышалары онуң дидарына зарды. ²⁴Сүлейманың янына гелен хер кес йылың йылына күмүшдир алтын энжамлардан, эгин-эшиклерден, яраглардан, хошбой ыслы затлардан, атлардыр гатырлардан ыбарат болан совгатларыны гетирйәрди.

²⁵Сүлейманың атлар билен сөвеш арабалары үчин дөрт мүн атханасы барды, он ики мүн арабалы эсерлери барды. Сүлейман оларың бирнәчесини өз янында – Иерусалимде, галанларыны болса сөвеш арабаларының саклянян галаларында ерлешдирди. ²⁶Сүлейман Евфрат дерясындан пилиштлериң юрдуна ве Мүсүр серхедине ченли аралыкда болан эхли

^a **9:13 Бир мүн бир йүз отуз батман** – еврейче *алты йүз алтмыш алты киккар*. Бу такм. 23 тонна деңдир.

^b **9:15 Он еди гадак** – еврейче *алты йүз шекел*. Бу такм. 7 кг деңдир.

^c **9:16 Секиз ярым гадак** – еврейче *үч йүз шекел*. Бу такм. 3,3 кг деңдир.

патышаларың үстүнден хөкүм сүрди. ²⁷Сүлейман Иерусалимде күмши дашлар билен дең этди, кедр агажыны болса гүнбатар байырлыкда гөгерйән ябаны инжир агажы кимин көпелтди. ²⁸Сүлейманың атлары Мүсүрден, бейлеки әхли юртлардан гетирилди.

Сүлейманың өлүми

(1 Патышалар 11:41-43)

²⁹Сүлейманың галан әхли ишлери – овалкы ве соңкы эден ишлери Натан пыгамбеиң тарых китабында, шилолы Ахыяның пыгамберлигинде ве Ыдо гөргүриң Небадың оглы Яробгам барадакы гөрнүшлеринде языландыр. ³⁰Сүлейман Иерусалимде бүтин Ысрайыла кырк йыл патышалык этди. ³¹Сүлейман ата-бабаларына говушды. Ол какасы Давудың галасында жайланды. Оглы Рехабгам онуң ери-не патыша болды.

10-нжы бап

Рехабгама гаршы гозгалаң

(1 Патышалар 12:1-19)

¹Рехабгам Шекеме гитди. Бүтин ысрайыл халкы Рехабгамы патыша этжек болуп, Шекеме гелипди. ²Небадың оглы Яробгам бу хабары эшиденден соң (ол Мүсүрдеди, чүнки ол шол ере Сүлейман патышадан гачып гидипди), Мүсүрден гайдып гелди. ³Ысрайыллар Яробгамы чагырдып алып, онуң билен биле Рехабгамың янына гелип, оңа шейле дийдилер: ⁴«Какаң бизе агыр зулум этди. Инди сен какаңың бизе эден агыр зуумыны еңлет ве бизе салан салгыдыны азалт, шонда биз саңа гуллуқ эдерис». ⁵Рехабгам ысрайыл халкына: «Ене-де үч гүнден мениң

яныма доланып гелиң» дийди. Шейдип, олар гитдилер.

⁶Онсоң Рехабгам патыша какасы Сүлейманың дири махалында онуң хызматында дуран яшулулар билен геңешип, олардан: «Бу халка нәме жогап бермеги маңа маслахат берйәрсиниз?» дийип сорады. ⁷Яшулулар оңа: «Эгер сен шу гүн бу халка ягшылык эдип, олары разы этсең, олардан ягшы сөзүңи гайгырмасаң, олар саңа бакы хызмат эдерлер» дийип жогап бердилер. ⁸Эмма Рехабгам яшулуларың берен маслахатыны әсгермән, өзи билен биле өсүп улалан, хузурында хызмат эдйән яш йигитлер билен геңешди. ⁹Рехабгам яш йигитлерден: «Сиз: „Сен какаңың бизе эден агыр зуумыны еңлет“ диййән бу халка нәхили жогап бермеги маңа маслахат берйәрсиниз?» дийди. ¹⁰Онуң билен биле өсүп улалан яш йигитлер оңа: «Саңа „Какаңың бизе эден агыр зуумыны еңлет“ диййән бу халка өз күлем бармагың какаңың билинден ёгындыгыны айт. ¹¹Какам сизе агыр зулум эден болса, мен сизе эдилйән зуумы хас-да артдыра-рын; какам сизи чырпы билен жезаландыран болса, мен сизи гамчы билен жезаландыра-рын дий» дийдилер.

¹²Шейдип, патышаның: «Мениң яныма ене-де үч гүнден доланып гелиң» дийип айдышы ялы, Яробгам билен бүтин халк үчүнжи гүн Рехабгамың янына гелдилер. ¹³Патыша халка рехимсизлик билен жогап берди. Ол яшулуларың өзүне берен маслахатыны рет этди. ¹⁴Рехабгам яш йигитлерин берен маслахатына эерип, Яробгама ве ысрайыл халкына шейле жогап берди: «Какам сизе агыр зулум эден болса, мен сизе эдилен зуумы хас-да артдыра-рын. Какам сизи чырпы

билен жезаландыран болса, мен си-зи гамчы билен жезаландырамын». ¹⁵Шейдип, патыша халкы динлемеди. Бу вака Реббин шилолы Ахья аркалы Небадың оглы Яробгам барада айдан сөзүнің амала ашмагы үчин Худай тарапындан шейле тамамланыпды.

¹⁶Патышаның өзлерини динлемежегини билен ысрайыл халкы оңа: «Би-зин Давут билен нәме шәриклигимиз бар? Йышайың оглунда мирасымыз ёкдур. Эй, ысрайыллар, хер кес өйли-өйүне гайтсын! Эй, Давудың несли, сен өз өйүне серет!» дийди.

Шейдип, ысрайыллар өз өйлерине доландылар. ¹⁷Рехабгам болса Яхуда шәхерлеринде яшаян ысрайыллара патышалык этди. ¹⁸Рехабгам патыша гулларын баштутаны болан Хадорамы ^a Ысрайыла иберенде, ысрайыл халкы оны дашлап өлдүрди. Рехабгам патыша Иерусалиме гачмак үчин, ховлукмачлык билен өз ат арабасына мүнди. ¹⁹Шейдип, демиргазык ысрайыл тирелери шу гүне ченли Давудың несиллерине гаршы питне турзуп гелйәрдилер.

11-нжи бап

Шемагя ныгамберлик эдйәр

(1 Патышалар 12:21-24)

¹Рехабгам Иерусалиме гелди. Демиргазык ысрайыл тирелерине гаршы уршуп, патышалыгы Рехабага гайтарып бермек үчин, яхуда хем-де бенямин тирелеринден йүз сегсен мүн сайлама уршужылар топлады. ²Эмма Худайың адамы Шемагя Реббин шу сөзи аян болды: ³«Сүлейманың

оглы, Яхуданың патышасы Рехабага, яхуда ве бенямин тирелеринден болан ысрайыл халкына ⁴Реб шейле диййәр дий: „Сиз доганларыңызың гаршысына урушмаң. Хер кес өз өйүне гайтсын, чүнки бу болан вака Мендендир“». Олар Реббин сөзүне гулак асып, Яробгамың гаршысына чыкман, өйлерине гайтдылар.

Рехабгам Яхуданы беркидйәр

⁵Рехабгам Иерусалимде месген тутуп, Яхуданы горамак үчин галалар гурды. ⁶Ол Бейтуллахамы, Эйтаны, Текованы, ⁷Бейтсуры, Соконы, Адулламы, ⁸Гаты, Марешаны, Зипи, ⁹Адорайымы, Лакышы, Азеканы, ¹⁰Сорганы, Аялоны ве Хеброны гурды. Рехабгам яхудаларын ве беняминлерин галалары беркитди. ¹¹Рехабгам галалары беркидип, олар серкерделер белледи. Галаларын херсини азык, яг ве шерап билен үпжүн этди. ¹²Ол шейле хем, әхли галаларда улы галканлары ве найзалары гоюп, олары хас беркитди. Яхуда билен бенямин Рехабгамыңкыды.

Руханылар ве левилер Рехабгамы голдаярлар

¹³Руханылар ве левилер Ысрайылың дүрли чәклеринден Рехабгамың янына гелдилер. ¹⁴Левилер өз өри мейданларыны ве мүлклерини ташлап, Яхуда, Иерусалиме гелдилер, чүнки Яробгам ве онуң огуллары олары руханылык этмекден айрыпдылар. ¹⁵Яробгам сеждегәхлере, өз ясан бут эркечлерине ве гөлелерине руханыларыны белледи. ¹⁶Ысрайылың әхли

^a **10:18 Хадорам** – бу ат 2Шам ве 1Пат китапларында *Адорам* я *Адонырам* дийип душ гелйәр.

тирелеринден Ысрайыл Худайы Ребби агтармагы йүрегине дүвенлер аталарының Худайына гурбанлык бермек үчин левилериң ызындан Иерусалиме гелдилер. ¹⁷Олар Яхуда патышалыгыны кувватландырдылар. Олар үч йыллап Сүлейманың оглы Рехабага голдав бердилер, чүнки олар үч йыллап Давудың, Сүлейманың ёлундан йөрөпдилер.

Рехабагың маишгасы

¹⁸Рехабага Махалата өйленди. Махалат Давудың оглы Еримот билен Абыхайылың гызыды. Абыхайыл Йышайың оглы Элиябың гызыды. ¹⁹Махалат Рехабага: Егуш, Шемаля ве Захам атлы огуллары догруп берди. ²⁰Махалатдан соң Рехабага Абышаломың гызы Магака өйленди. Магака оңа: Абыя, Атай, Зиза ве Шеломыт атлы огуллары догруп берди. ²¹Рехабага Абышаломың гызы Магаканы бейлеки хемме аялларыннан ве гырнакларыннан эй гөрийәрди. Рехабагың он секиз аялы ве алтмыш гырнагы барды; ол йигрими секиз огулң ве алтмыш гызың атасыды. ²²Рехабага Магаканың оглы Абыяны гелжекеде патыша этмек ниети билен инилерине баштутан белледи. ²³Рехабага парасатлык билен херекет эдип, огулларыны яхудаларың ве беняминлеринң галаларына иберип, олары уммасыз азык билен үпжүн этди, олар көп аяллар алып берди.

12-нжи бап

Мүсүр патышасы Шишак Яхуда хужүм эдйәр
(1 Патышалар 14:25-31)

¹Патышалыгы пугталанып, өзи кувватланандан соң, Рехабага тутуш

ысрайыл халкы билен бирликде Реббинң кануныны терк этди. ²⁻³Рехабагың патышалыгының бәшинжи йылында Ысрайылың Реббе бивепалык эдендиги зерарлы, Мүсүр патышасы Шишак бир мүң ики йүз сөвеш арабасы ве алтмыш мүң сөвеш арабалы эсгерлери билен Иерусалимиң үстүне чозды. Шишак билен Мүсүрден геленлер: ливиялылар, суккилер ве эфиопиялылар сан-сажаксызды. ⁴Шишак Яхуданың беркидилен галаларыны басып алып, Иерусалиме ченли гелди. ⁵Шемаля пыгамбер Шишак зерарлы Иерусалиме йыгннанан Рехабагың ве Яхуда баштутанларының янына гелип, олар шейле дийди: «Реб шейле диййәр: „Сиз Мени терк этдиңиз, Мен хем сизи терк эдип, Шишагың элине бердим“». ⁶Онсоң Ысрайылың баштутанлары ве патыша өзлерини кичелдип: «Реб адылдыр!» дийдилер. ⁷Реб оларың өзлерини кичелденини гөрөнде, Шемаля Реббинң шу сөзи аян болды: «Оларың өзлерини кичелдендиги үчин Мен олары өк этмерин. Эмма Мен олар бираз гутулыш берерин. Мениң газабым Шишагың эли билен Иерусалимиң үстүне дөкүлмез. ⁸Муңа гарамаздан, олар Шишагың гуллары боларлар. Шонда олар Маңа хызмат этмек билен бейлеки юртларың патышаларына хызмат этмегиң пархыны билерлер».

⁹Шейдип, Мүсүр патышасы Шишак Иерусалиме хужүм этди. Ол Реббинң өйүндөки хазыналарың, патышаның көшгүндөки хазыналарың барыны талады. Ол Сүлейманың алтындан ясадан әхли галканларыны хем алып гитди. ¹⁰Рехабага патыша болса оларың дерегине бүрүнчден галканлар

ясадып, олары патышаның көшгүниң гапысыны саклаян гаравулларың баштутанларының элине берди. ¹¹Патыша хер сапар Реббич өйүне гиденде, гаравуллар олары гетирип, сонра ене ызына гаравулхана әкидйәрдилер. ¹²Рехабгамың өзүни кичелдендиги себәпли, Реббич газабы ондан совлуп, оны бүтинлей ёк этмеди. Яхудада ягдайлар говуды. ¹³Шейдип, Рехабгам патыша кувватланып, Иерусалимде шалык сүрди. Рехабгам патыша боланда кырк бир яшындады. Ол Реббич Өзүне ыбадат этмеги үчин Ысрайылың әхли тирелериниң арасындан сайлан шәхери болан Иерусалимде он еди йыл шалык сүрди. Онуң әжеси аммонлы болуп, ады Нагамады. ¹⁴Рехабгам пис ишлери этди. Ол Реббич агтармагы йүрегине дүвмеди. ¹⁵Рехабгамың башдан-аяк эден ишлери Шемагя пыгамберич ве Ыдо гөргүриң тарых китапларында несил даратгына гөрә языландыр. Рехабгам билен Яробгамың арасында хемише уруш болды. ¹⁶Рехабгам ата-бабаларына говушды. Ол ата-бабаларының янында Давут галасында жайланды. Рехабгамың ерине оглы Абыя патыша болды.

13-нжи бап

Яхуда патышасы Абыя (1 Патышалар 15:1-8)

¹Яробгамың патышалыгының секизинжи йылында Абыя Яхуда патыша болды. ²Абыя Иерусалимде үч йыл патышалык этди; онуң әжесиниң ады Микаяды; ол гибгалы Урыелиң гызыды.

Абыя билен Яробгамың арасында уруш гидйәрди. ³Абыя дөрт йүз мүң

сайлама, батыр йигитлерден ыбарат болан гошуны билен урша гиришиди. Яробгам хем секиз йүз мүң сайлама, батыр йигитлери билен Абыяның гаршысына сөвеше чыкды. ⁴Онсоң Абыя Эфрайым даглыгында болан Самарайым дагының үстүнде дуруп, шейле дийди: «Әй, Яробгам ве бүтин ысрайыл халкы, маңа гулак асың! ⁵Сиз Ысрайыл Худайы Реббич Ысрайылың үстүнден шалык сүрмеклиги әбедилик Давуда ве онуң огулларына берендигини билмейәрмисиңиз? Ол муны бозумажак әhtiң үсти билен этди. ⁶Эмма Давудың оглы Сүлейманың нөкери, Небадың оглы Яробгам гидип, өз хөкүмдарына гаршы гозгалаң турузды. ⁷Бош ве ярамаз адамлар Яробгамың янына йыгнанып, Сүлейманың оглы Рехабгамың гаршысына чыкдылар. Рехабгам яш ве тежрибесиз болансоң, олар билен уршуп билмеди. ⁸Инди сиз Давудың огулларының элинде болан Реббич патышалыгына гаршы дуруп билерис дийип пикир эдйәрсиниз. Чүнки сизиң саныңыз жуда көпдүр хем-де Яробгамың худайлар хөкүмүнде сизиң үчин ясан алтын гөлелери яныңыздадыр. ⁹Сиз Реббич руханылары болан Харуның огулларыны ве левилери ковуп, башга юртларың халклары ялы өз руханыларыңыз беллединиз. Бир өкүзче я-да еди гоч билен мукаддес эдилмәге гелен хер кес бут худайлара руханы боляр. ¹⁰Эмма бизиң Худайымыз Ребдир. Биз Оны терк этмедик. Бизде Реббич хызматында дурян руханылар бар. ¹¹Ол руханылар эртирине, агшамына Реббе якма гурбанлыклар берип, якымлы ыслы түтетги яярлар, сап алтын хантагтасында хөдүр чөрегини

гойярлар, хер гиже алтын чыраданда шемлери якярлар. Чүнки биз Худайымыз Реббиң юмушларыны битирйэ-рис, эмма сиз Оны терк этдиңиз. ¹²Худай бизиң баштутанымыздыр. Онуң руханыларының эллеринде сизе гаршы уршы ыглан этмэге сурнайлар бардыр. Эй, ысрайыллар, аталарыңызың Худайы Реббиң гаршысына уруш этмэң, чүнки сиз еңиш газанып билмерсиңиз».

¹³Яробгам Яхуда гошунуң еңсе тарапындан букуда ятмак үчин гошун иберипди. Шейдип, онуң гошуны Яхуданың өң тарапында, букуда ятан гошуны болса Яхуданың еңсе тарапындады. ¹⁴Яхудалар өзлериниң хем өңлеринде, хем ызларында сөвеш гидйэндигини гөрдүлөр. Олар Реббе перят этдилер, руханылар сурнайларыны чалдылар. ¹⁵Онсоң яхуда халкы гыгырышды. Яхудалар гыгырышанларында, Худай Абыяның ве Яхуданың өңүнде Яробгамы ве бүтин ысрайыл халкыны еңлише сезевар этди. ¹⁶Ысрайыллар яхудалардан гачдылар. Худай ысрайыллары яхудаларың элине берди. ¹⁷Абыя ве онуң гошуны ысрайыллара агыр зарба урдулар. Ысрайылың бэш йүз мүң сайлама эсгери өлдүрилди. ¹⁸Шейдип, ысрайыллар басылдылар, яхудалар болса аталарының Худайы Реббе бил багландыклары үчин олары еңдилер. ¹⁹Абыя Яробгамың ызындан ковуп, онуң Бейтел, Ешанан ве Эпрон диен шөхерлерини обалары билен биле басып алды. ²⁰Яробгам Абыяның дөврүнде гүйч-кувватыны дикелдип билмеди. Реб Яробгамы жезаландырды, шонда ол өлди. ²¹Эмма Абыя барха гүйчленди. Ол он дөрт аял алып, йигрими ики оглуң, он

алты гызың какасы болды. ²²Абыяның галан ишлери, онуң херекетлери ве сөзлери Ыдо пыгамберин язгыларында языландыр.

14-нжи бап

Яхуда патышасы Аса

¹Абыя ата-бабаларына говушды. Ол Давут галасында жайланды. Онсоң онуң ерине оглы Аса патыша болды. Онуң дөврүнде юрт он йыл асудалыкда яшады. ²Аса өз Худайы Реббиң назарында оңат ве догры ишлери этди. ³Аса кесеки гурбанлык сыпаларыны ве сеждегэхлери айрып, дикме дашларыны йыкды, Ашера бутларыны кесди. ⁴Ол яхуда халкына аталарының Худайы Ребби агтарып, Онуң кануныны ве табшырыкларыны бержай этмеги буюрды. ⁵Шейле хем, Аса Яхуданың эхли галаларындакы сеждегэхлери ве якымлы ыслы түтетги берилйөн сыпаларыны айырды. Онуң шалык сүрен дөврүнде юрт асудалыкда яшады. ⁶Ол Яхуда асудалыкдака галалары гурды. Шол йылларда ол хич ким билен уруш этмеди, себэби Реб оңа парахатчылык берипди. ⁷Аса яхуда халкына: «Гелиң, бу галалары гуруп, оларың дашына диварлар, динлер, дөвезелер ве килтлер эделиң. Юрт энтек хем бизиңкидир, чүнки биз Худайымыз Реббе табын болдук. Биз Оңа табын болдук, Ол bize хер тарапдан асудалык берди». Шейдип, оларың гурлушык ишлери ровачланды. ⁸Асаның яхуда тиресинден улы галканлардыр найзалар билен ярагланан үч йүз мүң адамдан, бенямин тиресинден галкан гөтерип, яй атың ики йүз сегсен мүң адамдан ыбарат гошуны барды. Оларың бары батыр йигитлерди.

Эфиопиялылар хужум эдйэр

⁹Эфиопиялы Зера мүңлерче эсгери ве үч йүз сөвеш арабасы билен Аса гаршы чыкып, Мареша ченли гелди. ¹⁰Аса Зераның өнүнден чыкды. Олар Марешадакы Сепата дересинде сөвеш үчин нызама дүзүлдилер. ¹¹Аса Худайы Ребби чагырып, шейле дийди: «Я Реб, гүйчли адама гаршы чыкмакда эжи-зе дине Сен ярдам берйәнсин. Я Бейик Худайымыз, bize ярдам эт, чүнки биз Саңа бил баглаярыс. Сениң адың билен биз бу уммасыз гошунуң гаршысына чыкдык». ¹²Шейдип, Реб эфиопиялылары Асаның ве яхуда халкының өнүнде еңлише сезевар этди. Олар гачдылар. ¹³Аса билен онуң гошуну эфиопиялылары Герара ченли ковдулар. Эфиопиялыларың бары гырлып, екежеси хем дири галмады. Олар Реббиң ве Онуң гошунуның өнүнде еңлише сезевар болдулар. Яхуда халкы гаты көп олжа алып гайтды. ¹⁴Олар Герарың төверегиндәки әхли галалара зарба урдулар, чүнки ерли халка Реббиң горкусы аралашыпды. Уршужылар әхли галалара талаң салдылар, себәби шол галаларда олжа көпди. ¹⁵Олар чарваларың чадырларына хем хужум эдип, уммасыз гоюндыр гечилер ве дүелер алып, Иерусалиме гайдып гелдилер.

15-нжи бап**Аса патыша бутлары ёк эдйэр**

¹Одетиң оглы Азаряның үстүне Реббиң Рухы инди. ²Азаря Асаның өнүнден чыкып, оңа шейле дийди: «Эй, Аса, әхли яхудалар билен беняминлер, маңа гулак асың! Сиз Реб билен болсаңыз, Ол хем сизиң билендир. Оны агтарсаңыз, тапарсыңыз; Оны

терк этсеңиз, Ол-да сизи терк эдер. ³Узак вагтлап Ысрайыл хак Худайсыз яшапды; тәлим берйән руханы-да, канун-да болманды. ⁴Эмма агыр гүнлеринде олар Ысрайыл Худайы Реббе йүз тутуп, Оны агтардылар; Ол Өзүни олар аян этди. ⁵Шол дөвүрлерде әхли юртларың илатларының арасындакы улы ховсалалык зерарлы гирип-чыкмак ховплуды. ⁶Бир миллет бейлеки миллете гаршы, бир шәхер бейлеки шәхере гаршы гөрешди. Худай олары хер хили бетбагтчылык билен ховсала салыпды. ⁷Йөне сиз берк дуруң! Рухдан дүшмәң! Эден ишлериңизиң хөзирини гөрерсиңиз».

⁸Аса бу сөзлери, ягны Одетиң оглы Азаряның пыгамберлигини эшиденде рухланды. Ол бүтин Яхудадакы, Беняминдәки ве Эфрайым даглыгындан алан әхли галаларындакы йигренжи бутлары ёк этди. Аса Реббиң өйүниң эйванының өнүндәки Реббиң гурбанлык сыпасыны тәзеден дикелтди. ⁹Аса әхли яхудалары ве беняминлери, оларың арасында кесеки хөкмүнде яшап йөрөн эфрайымлары, гүнбатардакы манашалары ве шимгонлары топлады. Бейик Худайың Аса билендигини гөрүп, көп ысрайыллар Асаның тарапына гечипдилер. ¹⁰Олар Асаның патышалыгының он бәшинжи йылының үчүнжи айында Иерусалиме йыгнанышдылар. ¹¹Шол гүн олар гетирен олжаларындан еди йүз өкүзи ве еди мүңгойны Реббе гурбанлык хөкмүнде бердилер. ¹²Олар ата-бабаларының Худайы Ребби бүтин калплары, бүтин жан-тени билен агтармагы әхт этдилер. ¹³Яш болсун, гарры болсун, эркек болсун, аял болсун, пархы ёк, Ысрайыл Худайы Ребби агтармадык

хер кес өлдүрилмелиди. ¹⁴Олар батлы сес билен гыгырышып, шахдан эдилен сурнайлар ве кернайлар чалып, Ребден ант ичдилер. ¹⁵Бүтин яхуда халкы бу касам үчин бегендилер. Олар чын йүрекден ант ичип, Ребби улы ыхлас билен агтардылар. Реб хем оlara Өзүни гөркезди. Реб олар хер тарапдан асудалык берди. ¹⁶Аса патыша хатда эжеси Магаканы меликеликден бошатды, чүнки ол Ашера үчин йигренжи бут ясапды. Аса Ашера бутуны кесип, парчалап, Кидрон дересинде якды. ¹⁷Эмма Ысрайылдакы сеждегэхлер ёк эдилмэнди. Муңа гарамаздан, Асаның йүреги бүтин өмрүнде вепалы болды. ¹⁸Ол какасының ве өзүниң айдан садакаларыны, ягны алтыны, күмши ве энжамлары Худайың өйүне гетирди. ¹⁹Асаның патышалыгының отуз бөшинжи йылына ченли уруш болмады.

16-нжы бап

Ысрайыл патышасы Багша Яхуда хужүм эдйэр
(1 Патышалар 15:17-22)

¹Асаның патышалыгының отуз алтынжы йылында Ысрайыл патышасы Багша Яхуданың үстүне чозды. Ол Яхуда патышасы Асаның янына гелип-гитмек ислейэнлериң ёлуны япмак үчин Рама галасыны беркитди. ²Соңра Аса Реббиң өйүниң ве патыша көшгүниң хазыналарындан күмүшдир алтын алып, олары Дамаскда яшаян Сирия патышасы Бенхадада иберди. ³Аса өз эмелдарларындан Бенхадада шейле хабар ёллады: «Сениң какаң билен мениң какамың арасында болшы ялы, икимизиң арамызда-да ылалашык

болсун. Мен сана күмүшдир алтын совгат иберйэрин. Сен гидип, Ысрайылың патышасы Багша билен эден ылалашыгыңы боз, ол мениң үстүмден совулсын». ⁴Бенхадат Аса патышаның айданларына гулак асды. Ол гошун серкерделерини иберип, Ыёны, Даны, Абелмайымы, Нафталының эхли аммар галаларыны басып алды. ⁵Багша муны эшиденде, Рама галасыны беркитмекден эл чекип, ишини тогтатды. ⁶Соңра Аса патыша яхуда халкының барыны топлады. Олар Рама галасындакы Багшаның беркитме үчин уланып йөрен дашларыны, агачларыны алып гитдилер. Аса патыша бу дашдыр агачлар билен Геба ве Миспа галаларыны беркитди.

⁷Шол вагт гөргүр Хананы Яхуда патышасы Асаның янына гелип, она шейле дийди: «Худайың Реббе бил багламан, Сирия патышасына бил багланың үчин Сирия патышасының гошуны сениң элинден гачып гутулды. ⁸Эфиопиялылар ве ливиялылар бичак көп сөвеш арабалы ве сансыз-сажаксыз сөвеш арабалы эсерлери болан гошун дэлмиди? Эмма Реббе бил багландыгыңыз үчин, Реб олары сизин элинизе берди. ⁹Өзүне ак йүрекден хызмат эденлере гүйч-кувват бермек үчин Реб бүтин ер йүзүне сын эдйэр. Сен акмаклык этдин. Мундан бейлөк сен мыдама уруш ичинде боларсың». ¹⁰Онсоң Аса Хананы гөргүре гахарланып, оны зынжырлап зындана салды, чүнки Аса мунуң үчин оңа газапланыпды.

Асаның өлүми

(1 Патышалар 15:23-24)

¹¹Асаның башдан-аяга ченли эден эхли ишлери барада Яхуда ве Ысрайыл патышаларының тарых китабында

языландыр. ¹²Эмма Асаның патышалыгының отуз докузынжы йылында ол аякдан дерт чекди Онуң аяк агырысы гитдигиче агырлашса-да, ол Ребден медет дилемән, лукманлардан медет гөзледи. ¹³Аса патышалыгының кырк биринжи йылында ата-бабаларына говушды. ¹⁴Асаны Давут галасында өзи үчин газып гоян мазарында жайладылар. Оны бир уссат тарапындан тайярланан хер хили хошбой ыслы затлардан долдурылан табытда гойдулар. Асаның хатырасына улы от якылды.

17-нжи бап

Яхуда патышасы Ехошапат

¹Асаның оглы Ехошапат онуң ерине патыша болды. Ол Ысрайыла гаршы гүйч топлады. ²Ол Яхуданың эсасы галаларының эхлисинде гошун гойды. Какасы Асаның басып алан галалары болан Эфрайым галаларында гошун ерлешдирди. ³⁻⁴Реб Ехошапат биленди, себәби ол какасының овалкы ёлларындан йөреді. Ехошапат Багалы агтарман, какасының Худайыны агтарды, Онуң табшырыкларына гулак гойды, Ысрайылың ёлуна эермеди. ⁵Шонуң үчин хем Реб онуң патышалыгыны беркитди. Эхли яхуда халкы Ехошапада салгыт төледі. Ол гаты бай хем ат-абрайлыды. ⁶Ехошапат Реббич ёлундан йөремеклиге йүреги билен берленди. Ол Яхудадакы сеждегәхлери ве Ашера бутларыны ёк этди. ⁷Патышалыгының үчүнжи йылында Ехошапат Яхуданың шәхерлеринде халка тәлим берсинлер дийип эмелдарларындан Бенхайылы, Абадяны, Закаряны, Натаниели ве Микаяны иберди. ⁸Левилерден Шемагя, Нетаня, Зебадя, Асахел, Шемирамот,

Ёнатан, Адонья, Тобья, Тобадонья хем-де руханылар Элишама, Ехорам олар билен гитдилер. ⁹Олар Яхудада тәлим бердилер. Янларына Реббич канун китабыны алып, Яхуданың эхли шәхерлерине айланып, халка тәлим бердилер.

¹⁰Яхуданың төверегиндәки эхли юртларың патышалыкларына Реббич горкусы аралашды. Олар Ехошапада гаршы уруш этмедилер. ¹¹Пилиштлилерің кәбирлери Ехошапада совгатлар, салгыт үчин күмүш гетирдилер; араплар хем еди мүң еди йүз гоч ве еди мүң еди йүз эркеч гетирдилер. ¹²Ехошапат гитдигисайы гүйчленйәрди. Ол Яхудада галалар ве аммар шәхерлерини гурды. ¹³Ол Яхуда шәхерлеринде бейик ишлери этди. Онуң Иерусалимде сөвешижилери ве батыр йигитлери барды. ¹⁴Уругларына гөрә оларың саны шуларды: Яхуданың мүңбашылары: серкерде Адна үч йүз мүң батыр йигит билен, ¹⁵ондан соң серкерде Ехоханан ики йүз сегсен мүң эсгер билен, ¹⁶ондан соң Зикриниң оглы Эмасы, Реббич мейлетин хызматкәри ики йүз мүң батыр йигит билен. ¹⁷Беняминлерден: батыр йигит Эляда ики йүз мүң яйдыр галкан билен ярагланан эсгер билен, ¹⁸ондан соң Ехозабат урша тайяр йүз сегсен мүң эсгер билен. ¹⁹Булар патышаның бүтин Яхудадакы галаларында ерлешдирен эсгерлеринден дашары патыша хызмат эдйән эсгерлерди.

18-нжи бап

Микая пыгамберлик эдйәр (1 Патышалар 22:1-28)

¹Ехошапат өрән бай ве ат-абрайлыды. Ол Ахап билен гуда болды.

²Бирнече йылдан соң Ехошапат Самария Ахабың янына гитди. Ахап Ехошапат ве онуң билен геленлер үчин көп гоюн ве өкүз өлдүрдип, оны өзи билен Рамотгилгада гаршы хүжүм этмәге ырды. ³Ахап Ехошапатдан: «Сен мениң билен Рамотгилгада хүжүм этмәге гидерсиңми?» дийип сорады. Ехошапат оңа: «Менем, халкам сениң хызматындадырыс. Урушда сениң билендирис» дийип жогап берди.

⁴Ехошапат сөзүни довам эдип, Ысрайылың патышасы Ахаба: «Өнүрти Ребден сорап гөрәй» дийди. ⁵Онсоң Ысрайылың патышасы Ахап дөрт йүзе голай пыгамбери топлап, олардан: «Бизиң икимизем Рамотгилгада хүжүм эделими я-да мен этмәйинми?» дийип сорады. Олар: «Хүжүм эт, чүнки Худай оны сениң элиңе берер» дийдилер. ⁶Эмма Ехошапат: «Бу ерде сорар ялы Реббиң башга пыгамбери ёкмы?» дийди. ⁷Ысрайылың патышасы Ахап Ехошапада шейле жогап берди: «Ребден сорап гөрмәге ене бир пыгамбер бар, ол Йымла оглы Микая, йөне мен оны йигренйәрин. Ол маңа хич ягшы затлары пыгамберлик этмән, гайтам дине бетбагтчылык хакында пыгамберлик эдйәр». Ехошапат: «Эй, патыша, бейле затлары дилиңе алма» дийди. ⁸Онсоң Ысрайыл патышасы Ахап көшк эмелдарыны чагырып: «Гит-де, дессине Йымла оглы Микаяны шу ере гетир» дийди. ⁹Ысрайыл патышасы билен Яхуда патышасы Ехошапат шалык лыбасыны гейип, Самарияның дервезесиниң агзындакы харманда өз тагтларында отырдылар. Әхли пыгамберлер оларың өңүнде пыгамберлик эдйәрдилер. ¹⁰Кенагананың оглы Сидкия өзүне демир шахлар ясап, шейле дийди:

«Реб шейле диййәр: „Сен шу шахлар билен сириялыларың үстүне хүжүм эдип, олардан үстүн чыкарсын“».

¹¹Әхли пыгамберлер шол бир зады пыгамберлик эдип: «Рамотгилгада гит, сен еңиш газанарсың. Реб оны патышаның элине берер» дийдилер.

¹²Микаяны гетирмәге гиден чапар оңа: «Әхли пыгамберлер патыша бир агыздан хош сөзлери айдярлар; сен хем шолар ялы хош сөзлери айт» дийди. ¹³Микая: «Ребден ант ичйәрин, Худайым маңа нәме дийсе, мен шоны хем айдарын» дийди.

¹⁴Микая патышаның янына гелди. Патыша ондан: «Микая, биз Рамотгилгада чозуш эделими я-да этмәли?» дийип сорады. Микая: «Чозуш эт, сен еңиш газанарсың. Реб оны сениң элине берер» дийип жогап берди. ¹⁵Патыша оңа: «Маңа Реббин адындан хакыкатдан башга зат айтмазлыгы саңа нәче гезек ант ичирмели?» дийди. ¹⁶Онсоң Микая: «Мен бүтин ысрайыллары даглардакы чопансыз гоюн сүрүси кимин дагынык халда гөрдүм. Реб шейле диййәр: „Буларың баштутаны ёк, оларың херси саг-саламат өйүне гайтсын“» дийди. ¹⁷Ысрайыл патышасы Ахап Ехошапада: «Мен саңа ол хич хачан ягшы зат хакда дәл-де, эйсем, дине бетбагтчылык хакда пыгамберлик эдйәр дийип айтмадыммы нәме?» дийди.

¹⁸Онсоң Микая шейле дийди: «Шонун үчин хем сен Реббиң сөзүне гулак гой. Мен Реббиң Өз тагтында отураныны, әхли гөгүң гошунларының Онун сагында ве солунда дураныны гөрдүм. ¹⁹Реб шейле дийди: „Рамотгилгада гидип хеләк болмагы үчин, Ысрайыл патышасы Ахабы ким ырып билер?“ Бири бир зат дийди, бейлекиси башга зат. ²⁰Онсоң бир

рух гелип, Реббиң хузурында дуруп, шейле дийди: „Оны мен ыраарын“. Реб ондан: „Нәдип?“ дийип сорады. ²¹Ол Реббе: „Мен гидерин-де, Ахабың әхли пыгамберлерини ялан сөзледерин“ дийип жогап берди. Онсоң Реб оңа: „Сен гит-де оны ыр, сен муны башарарсың“ дийди. ²²Ине, гөрйәнми, Реб сениң әхли пыгамберлерини ялан сөзлетди. Реб сениң башыңа бела гетирер».

²³Онсоң Кенагананың оглы Сидкия Микая голай гелип, онуң янагына шарпык чалып: «Реб сөзүни маңа аян этмән, саңа аян эдер өйдйәнми?» дийди. ²⁴Микая: «Сен муны гизленмек үчин ички отага гирен гүнүң билерсиң» дийип жогап берди. ²⁵Ысрайыл патышасы Ахап шейле дийди: «Микаяны ал-да, оны ызына, галаның хәкими Амона ве шазада Ёваша элтип бер. ²⁶Ёваша ве Амона патыша шейле диййәр дий: „Микаяны туссагхана салың-да, мен сөвешден саг-саламат доланып гелйәнчәм, оңа ачлыкдан өлмези ялы етерлик чөрөк билен сув бериң“». ²⁷Микая: «Эгер сен сөвешден саг-саламат доланып гелсең, онда Реб мен аркалы геплән дәлди» дийди. Соңра ол: «Эй, жемагат, муны хеммәңиз эшидин» дийди.

Ахабың өлүми

(1 Патышалар 22:29-35)

²⁸Шейдип, Ысрайылың патышасы Ахап билен Яхуда патышасы Ехошапат Рамотгилгада хужүм этмөгө гитдилер. ²⁹Ысрайыл патышасы Ехошапада: «Мени танамазлар ялы, мен сөвеше эшигими үйтгедип гиржек, йөне сен өз шалык лыбасыңы гей» дийди. Шейдип, Ысрайылың патышасы эшигини үйтгедип, сөвеше гирди. ³⁰Сирия патышасы өз сөвеш арабаларының

серкерделерине: «Улы билен-де, кичи билен-де урушман, дине Ысрайылың патышасы Ахап билен уруш эдин» дийип табшырды. ³¹Сөвеш арабаларының серкерделери Ехошапада гөрөнлеринде: «Шу хөкман Ысрайылың патышасы болмалыдыр» дийип, оңа хужүм этмек үчин шол тарапа совулдылар. Ехошапат бар сесине гыгырды. Реб онуң дадына етишип, серкерделери ондан дашлашдырды. ³²Сөвеш арабаларының серкерделери Ехошападаың Ысрайылың патышасы Ахап дәлдигини гөрөнлеринде, ызларына доландылар. ³³Бир адам яйыны чекип, төтөндөн Ысрайыл патышасының совудының арасындан урды. Патыша өз арабачысына: «Ат арабасыны ыза өвүр-де, мени сөвешин ичинден чыкар, мен ярландым» дийди. ³⁴Шол гүн сөвеш гаты газаплы болды. Ысрайылың патышасы өз арабасында агшама ченли сириялылар тарап бакып дурды, ол Гүн яшанда өлди.

19-нжы бап

¹Яхуда патышасы Ехошапат сагаман Иерусалиме, өз көшгүне доланып гелди. ²Хананының оглы Еху гөргүр Ехошападаың өңүндөн чыкып, оңа: «Сен нәме үчин ямана ярдам эдип, Ребби йигренйәнлери сөййән? Шонун үчин хем Реббиң газабы сениң башыңдан инендир. ³Муңа гарамаздан, сен говы ишлер хем этдин. Сен Ашера бутларыны юртдан ёк эдип, йүрегини Худайы агтармаклыга гөнүкдирдин» дийди.

Ехошапат казылары беллейәр

⁴Ехошапат Иерусалимде яшады. Ол Беершебадан Эфрайым даглыгына ченли болан халкларың арасына гидип,

олары ата-бабаларының Худайы Реббе тарап өвүрди. ⁵Ол бүтин юрда, Яхуданың әхли галаларының хер бирине казылар белледи. ⁶Ехошапат казылара шейле дийди: «Ишиңизе үнсли болуң! Чүнки сиз ынсанларың адындан дәлде, Реббиң адындан хөкүм чыкарянсыңыз. Реб хөкүм ишинде сизиң билендир. ⁷Реббиң горкусы сизиң үстүңизде болсун. Ишиңизде эгә болуң. Худайымыз Ребде адалатсызлык, йүз гөрмеклик я-да пара алмаклык ёкдур». ⁸Шейле хем Ехошапат Иерусалимде Реббиң адындан хөкүм чыкармак үчин ве давалары чөзмек үчин левилерден, руханылардан ве Ысрайыл тирелеринден баштутанлар белледи. Олар шөхөрдө яшадылар. ⁹Ехошапат олара шейле табшырык берди: «Сиз Реббиң горкусы билен, садыклык билен түйс йүректен ишлөң. ¹⁰Галаларында яшаян ёлдашларыңыздан сизе гелен хер иште, исле адам өлдүрмек давасы билен, исле канун, табшырык, парзлар я-да хөкүмлер иши билен болсун, Реббе гаршы гүнә этмезлиге олар дуйдурыш берин. Шонда сизиң ве ёлдашларыңыздың үстүңден Онуң газабы инмез. Шейле эдин, шонда сиз языклы болмарсыңыз. ¹¹Реббиң әхли ишлеринде баш руханы Амаря, патышаның әхли ишлери үчин Яхуда тиресиниң баштутаны Ысмайылың оглы Зебадя сизиң үстүңизден гараяндыр, левилер хем өңүңизде гөзегчи боларлар. Иште батыр болуң! Реб ягшылар билен болсун!»

20-нжи бап

Ехошапат моваплылары ве аммонлылары еййәр

¹Мундан соң моваплылар ве аммонлылар мегунылар билен бирликде

Ехошападың гаршысына сөвеше чыкдылар. ²Ехошапада шейле хабар гелди: «Деңзиң аңырсындан, Эдомдан бир улы мөхелле сениң гаршыңа гелйәр. Олар эййәм Хасесон Тмардадыр». Бу ере Эйнгеди-де дийилйәр. ³Ехошапат горкуп, Ребби агтармагы йүрегине дүвди. Ол бүтин Яхудада агыз беклемеклиги ыглан этди. ⁴Яхуда халкы Ребден медет дилемек үчин йыгнанышып, Яхуданың хемме шөхерлеринден Реббе ялбармага гелдилер.

⁵Ехошапат Реббиң өйүнде, тәзе ховлының өңүнде Яхуда ве Иерусалим жемагатының өңүнде дуруп, шейле дийди: ⁶«Аталарымызың Худайы, я Реб! Гөкдәки Худай Сен дәлмисиң? Бүтин миллетлериң патышалыкларының үстүңден хөкүм сүрийән Сенсиң. Гүйч, гудрат Сениң элиндедир, хич ким Саңа гаршы дуруп билмез. ⁷Эй, бизиң Худайымыз, Сен бу юрдуң илатыны Өз халкың Ысрайылың өңүңден ковуп чыкарып, юрды достуң Ыбрайымың несиллерине эбедилик бердиң. ⁸Олар юртда месген тутдулар, ол ерде Сениң адына мукаддес өй бина эдип, шейле дийдилер: ⁹„Башымыздан бетбагтчылык инсе, ягны гылыч жезасы, гыргын кесели я-да ачлык гелсе, биз шу мукаддес ерде, Сениң хузурыңда дурарыс, чүнки Сениң адың шу мукаддес ередир. Башымыза гелен бетбагтчылык зерарлы Саңа перят этсек, Сен бизи эшидерсиң ве халас эдерсиң“. ¹⁰⁻¹¹Ине, инди аммонлылар, моваплылар ве Сегир дагының илаты, бизе мирас берен юрдуңдан бизи ковуп чыкармакчы боларлар. Мүсүрден чыкып гелйәркәлер, ысрайыл халкына Сен бу миллетлериң үстүңе чозуп гирмәге ёл бермедин,

ысрайыллар хем ызына дөнүп, олары ёк этмедилер. ¹²Эй, Худайымыз, Сен оларың үстүнден хөкүм чыкар! Бизе гаршы гелйән бу бейик гошуна гаршы чыкмага бизде гүйч-кувват ёк. Биз нәме этжегимизи билемзок, гөзүмизи Саңа дикйәрис».

¹³Яхуда эркеклерің бары өз яш чагажыклары, аяллары ве огуллары билен Реббің хузурында дурдулар. ¹⁴Онсон халкың арасындан Асафың неслинден болан левилерден Яхазыялың үстүне Реббің Рухы инди. Яхазыял Закаряның оглы, Бенаяның агтыгы, Егиелиң човлугы ве Матаняның ювлугыды. ¹⁵Яхазыял шейле дийди: «Эй, яхуда халкы, Иерусалимиң илаты, патыша Ехошапат, гулак асын! Реб сизе шейле диййәр: „Сиз бу бейик гошундан горкман, хедер этмән, чүнки уруш сизинки дэлдир, Худайыңкыдыр. ¹⁶Эртир оларың үстүне хужүм эдиң. Олар Зиз депесине чыкарлар. Сиз олары Ерубел чөлүнің өңүсырасында, дерәнің анры башында тапарсыңыз. ¹⁷Бу сөвешде сизе сөвешмек герек дэлдир. Эй, яхуда ве Иерусалим халкы, нызама дуруң-да, гарашың, Реббің сизе бержек еңшини гөрүң“. Горкмаң, хедер этмән. Эртир сиз оларың гаршысына чыкың. Реб сиз билен болар».

¹⁸Ехошапат йүзүни ере берип сежде этди, тутуш яхуда ве Иерусалим халкы-да Реббің өңүнде йүзин дүшүп, Оңа сежде этдилер. ¹⁹Левилер, кохатлар ве коралар белент овалар билен Ысрайыл Худайы Реббе өвги айтмак үчин дик дурдулар.

²⁰Олар эртеси ирден туруп, Текова чөлүне тарап гитдилер. Олар ёла

рована боланларында, Ехошапат дуруп, шейле дийди: «Эй, яхуда ве Иерусалим илаты, маңа гулак асын! Худайыңыз Реббе ынаның, шонда берк дурарсыңыз. Реббің пыгамберлерине ынаның, шонда ишиңиз шовуна болар». ²¹Ехошапат халк билен маслахатлашандан соң, Реббің шанлы хузурында нагма хем өвги айдарлары ялы айдымчылар белледи. Айдымчылар гошуның өңүнден гидип барышларына: «Реббе шүкүр эдиң, чүнки Онуң сөйгүси бакыдыр» дийдилер. ²²Олар айдым айдып, алкышламага башлан батларына, Реб Яхуданың гаршысына гелен аммонлылара, моваплылара ве Сегир дагының илатына гаршы дузак гурды, олары довла салды. ²³Чүнки аммонлылар ве моваплылар Сегир дагының илатына хужүм эдип, олары бүтинлей ёк эдипдилер. Сегир дагының илатының соңуна чыкандан соң, аммонлылар ве моваплылар бири-бирлерини гырмага башладылар.

²⁴Яхуда халкы чөлдәки гөзөгчилик диңине геленде, улы гошуна тарап серетдилер, маслыклар ерде пытрап ятырдылар. Гачып гутулан адам ёкды. ²⁵Ехошапат билен онуң адамлары оларың олжасыны алмага геленлеринде, олар уммасыз көп маллар, харытлар, эгин-эшиклер ве гымматбаха затлар тапдылар. Олар гөтерип экидерден көп олжа алдылар, олар олжа гаты көп боландыгы үчин, оны үч гүнлөп топладылар. ²⁶Дөрдүнжи гүн олар Берака дересине йыгнанып, шол ерде Ребби алкышладылар. (Шонун үчин-де бу дере шу гүне ченли хем Берака^а дересидир.)

^а 20:26 *Берака* – бу сөз *алкыш* диймеги аңладяр.

²⁷Онсоң яхуда ве Иерусалим халкы Ехошападың баштутанлыгында шатлык билен Иерусалиме доланып гелдилер, чүнки Реб олара душманларының үстүнден ениш газандырыпды. ²⁸Олар Иерусалимдәки Реббинц өйүне арфадыр лиралар ве сурнайлар чалып гелдилер. ²⁹Реббинц Ысрайылың душманларының гаршысына эден сөвешти барада эшиденлеринде, әхли юртларынц патышалыкларына Реббинц горкусы инди. ³⁰Ехошападың юрды асудалыкда болды, чүнки Худай олара хемме тарапдан асудалык берипди.

³¹Шейдип, Ехошапат Яхуда патышалык этди. Ехошапат патыша боланда отуз бәш яшындады. Ол йигрими бәш йыл Иерусалимде патышалык этди, онуң әжесиниң ады Азубады. Ол Шилхиниң гызыды. ³²Ехошапат Реббинц назарында догры ишлерини эдип, какасы Асаның ёлларындан йөрөп, ондан чыкмады. ³³Эмма Яхудадакы сеждегәхлер энтек хем долы айрылманды. Халк энтек хем йүрегини ата-бабаларының Худайына багламанды. ³⁴Ехошападың башдан аяк эден әхли ишлери барада Хананының оглы Ехувуң ишлеринде – Ысрайыл патышаларының тарых китабында языландыр.

³⁵Өмрүниң ахырында Яхуданың патышасы Ехошапат пис ишлери эден Ысрайыл патышасы Ахазя гошулды. ³⁶Ехошапат Таршыша гидйән гәмилери ясамак үчин Ахазя гошулды. Олар гәмилери Эсёнгерде ясадылар. ³⁷Онсоң Марешадан болан Додавахуның оглы Элигезер Ехошапада гаршы пыгамберлик эдип: «Ахазя гошуландыгың үчин Реб сениң ясан задыңы ёк эдер»

дийди. Гәмилер чагшап, олар Таршыша гидип билмедилер.

21-нжи бап

Яхуда патышасы Ехорам (2 Патышалар 8:16-19)

¹Ехошапат ата-бабаларына говушды. Ол Давут галасында, аталарының янында жайланды. Оглы Ехорам онуң ерине патыша болды. ²Ехорамың инилери шуларды: Азаря, Ехиел, Закаря, Азаряху, Михайыл ве Шепатя. Булар Ехошападың огулларыды. ³Оларың какасы огулларына Яхудадакы галалар билен бирликде күмүшден, алтындан ве гымматбаха затлардан ыбарат болан көп совгатлар берипди. Эмма Ехошапат патышалыгы Ехорама берипди. Ехорам онуң новбахар оглуды. ⁴Ехорам какасының тагтына чыкып, патышалыгыны беркиденсоң, ол әхли инилерини хем-де Ысрайылың кәбир баштутанларыны гылычдан гечирди. ⁵Ехорам патыша боланда отуз ики яшындады. Ол Иерусалиме секиз йыл патышалык этди. ⁶Ахабың несиллериниң эдиши ялы, Ехорам-да Ысрайыл патышаларының ёлларындан йөреди, чүнки Ахабың гызы онуң аялыды. Ехорам Реббинц назарында йигренжи ишлери этди. ⁷Эмма Реб Давуда онуң несиллеринден бириниң өмүрлик тагтда отуржакдыгыны вада берендиги ве Өз гулы Давут билен әхт эдендиги үчин Яхуданы дербидагын этмек ислементи.

Эдомың гозгалаңы (2 Патышалар 8:20-22)

⁸Ехорамың дөврүнде эдомлылар гозгалаң турзуп, Яхуданың гол

астындан чыкдылар ве өзлерине бир патыша гойдулар. ⁹Онсоң Ехорам сөвеш арабаларының серкерделери билен гитди. Эдомлылар Ехорам билен онуң серкерделериниң дашыны габадылар, йөне Ехорам янындакылар билен гиче эдомлыларың ичинден гечип гачдылар. ¹⁰Шейдип, Эдом шу гүне ченли хем Яхуда гаршы гозгалаң турзуп, оңа гарашсыз болуп гелйәр. Эдил шол вагтда Либна галасы хем Яхуданың гаршысына уруш турузды, чүнки Ехорам ата-бабаларының Худайы Ребби рет эдипди.

¹¹Мундан башга-да, Ехорам Яхуда даглыгындакы бутлара сеждегәхлери гурды. Ол Иерусалимиң илатына Худая бивепалык этдирип, Яхуданы аздырды. ¹²⁻¹³Ехорама Блясдан ине, шу хат гелди: «Атаң Давудың Худайы Реб шейле диййәр: „Сен какаң Ехошападың ве Яхуданың патышасы Асаның ёлларына эермән, эйсем Ысрайылың патышаларының ёлларына эерип, Ысрайылың патышасы Ахабың Ысрайыла эдиши ялы, Яхуданың ве Иерусалимиң илатына Худая бивепалык этдирдиң. Сен шейле хем өз машгала агзаларың болан инилериңи өлдүрдиң. Олар сенден говудылар. ¹⁴Ине, Реб сениң халкың, чагаларың, аялларың, әхли мал-мүлкүң башындан агыр күлпет индерер. ¹⁵Сен болса агыр ичеге кеселине ёлугарсың, тә ичегелериң дашына акып чыкянча, кеселиң гүнсыйын ярамазлашар“».

¹⁶Реб пилиштгилериң ве эфиопиялыларың голайындакы арапларың Ехорама гаршы газабыны оярды. ¹⁷Олар Яхуданың үстүне чозуп гирип, патышаның көшгүне дегишли болан әхли мал-мүлклери, патышаның

огулларыдыр аялларыны алып гитдилер. Патышаның көрпе оглы Ехогахаздан башга оглы галмады.

¹⁸Бу вакалардан соң, Реб Ехорамы бежерип болмаян ичеге кеселине ёлукдырды. ¹⁹Ики йыллап онуң кесели гүнсыйын ярамазлашып, икинжи йылың ахырында ичегелери дашына чыкып, ол агыр жебир-сүтемден яна дүйөден өтди. Онуң халкы ата-бабаларына эдишлери ялы, онуң хатырасына от якмадылар. ²⁰Ехорам патыша боланда отуз ики яшындады. Ол секиз йыл Иерусалиме патышалык этди. Онуң өлүмине гынанч билдирен болмады. Олар Ехорамы Давут галасында жайладылар; йөне оны патышаларың мазарында гоймадылар.

22-нжи бап

Яхуда патышасы Ахазя
(2 Патышалар 8:25-29; 9:21-28)

¹Иерусалимиң илаты Ехорамың көрпе оглы Ахазяны какасының ерине патыша этди. Ехорамың бейлеки огулларының әхлисини араплар билен дүшелгә гелен лешгер өлдүррипди. Шейдип, Ехорамың оглы Ахазя Яхуда патыша болды. ²Ахазя патыша боланда кырк ики яшындады. Ол Иерусалиме бир йыл патышалык этди. Онуң әжеси Аталя Ысрайылың патышасы Омрының агтыгыды. ³Ахазя хем Ахабың машгаласының пис ёлундан йөредди. Ахазяның әжеси пис иш этмекде геңешчисиди. ⁴Ахазя хем Ахабың машгаласы ялы, Реббин назарында йигренжи ишлери этди. Какасы өленден соң, Ахабың несиллери Ахазяның геңешчиси болуп, оны хеләкчилиге учратдылар. ⁵Ахазя оларың маслахатына эерип,

Ысрайылың патышасы Ахабың оглы Ёрам билен Сирияның патышасы Хазайыла гаршы урушмак үчин Рамотгилгада гитди. Сириялылар шол ерде Ёрамы яраладылар. ⁶Ёрам Рамотгилгатда Хазайыла гаршы уршуп йөркә, сириялыларың өзүне салан яраларыны бежертмек үчин Йизрегеле гайдып гелди. Яхуда патышасы Ехорамың оглы Ахазя ^a яраланан Ахабың оглы Ёрамы гөрмек үчин Йизрегеле гитди.

⁷Эмма Ахазяның Ёрамың янына гелип хеләк болмагы Худай тарапынданды. Ахазя бу ере гелип, Ёрам билен биле Нимшиниң оглы Ехувың янына гитди. Реб Ахабың несиллерини ёк этмек үчин Ехувы сайлапды. ⁸Еху Ахабың несиллерине хөкүм эдйәркә, Яхуданың баштутанларына ве Ахазя хызмат эден Ахазяның доганларының огулларына душуп, олары өлдүрди. ⁹Ехувың адамлары Ахазяны агтардылар. Ахазя Самарияда гизленип йөркә тутулып, Ехувың янына гетирилди ве өлдүрилди. Оны жайлап, шейле дийдилер: «Ахазя Реббе бүтин калбы билен табын болан Ехошападың агтыгыдыр». Ахазяның несиллеринден патышалыгы доландырып билжек адам галманды.

Ёваш Аталядан халас эдилйәр (2 Патышалар 11:1-3)

¹⁰Яхуда патышасы Ахазяның әжеси Аталя өз оглуның өлдүрилендиги барада эшиден дессине, Яхудадакы әхли патыша несиллерини ёк этди. ¹¹Эмма патышаның гызы Ехошабгат патышаның өлдүрилмели шазадаларының ичинден Ахазя патышаның

оглы Ёвашы огурлап, оны энекеси билен биле ятылян отагда гойды. Шейдип, Ехорам патышаның гызы, руханы Ехояданың аялы, Ахазя патышаның уясы Ехошабгат Ёвашы Аталядан гизледи ве Ёваш дири галды. ¹²Ёваш алты йыллап Ехошабгат билен Худайың өйүнде гизленип гезди. Шол дөвүрде Аталя юртда шалык сүрди.

23-нжи бап

Аталя гаршы питне (2 Патышалар 11:4-16)

¹Единжи йылда Ехояда гайрата галып, йүзбашылар Ерохамың оглы Азаря, Ехохананың оглы Ысмайыл, Обединиң оглы Азаря, Адаяның оглы Магася ве Зикриниң оглы Элишапат билен әхт эдишди. ²Йүзбашылар Яхуда айланып, Яхуданың әхли шәхерлеринден левилери ве Ысрайылың тиребашыларыны топлап, Иерусалиме гелдилер. ³Онсоң бүтин жемагат Худайың өйүнде патышаның оглы билен әхт эдишди. Ехояда олар шейле дийди: «Ине, бу патышаның огулудыр. Реббиң Давудың огуллары барада берен вада-сына гөрә патышалык эдер. ⁴Сизиң этмели ишиңиз шудур: Сабат гүни хызмата гелйән руханыларың ве левилериң үчден бири дервезебан болсун. ⁵Үчден бириңиз патышаның көшгүнде, үчден бириңиз Бина дервезесинде, тутуш халк хем Реббиң өйүниң ховлусында болсун. ⁶Реббиң өйүне руханылардан ве хызмат эдйән левилерден башга хич ким гирмесин. Руханылар

^a 22:6 Ахазя – кәбир гадымы голязмаларда Азаря.

билен левилер гирип билерлер, чүнки олар мукаддесдирлер. Йөне бүтин халк Реббиң гөркезмелерини бержай этсин. ⁷Левилериң әхлисиниң эли яраглы болуп, олар патышаның дашыны гуршасын. Өе якынлашан адам өлдүрилсин. Патыша гирендечыканда онуң янында болуң.

Ёваш патышалыга белленёр (2 Патышалар 11:17-20)

⁸Левилер ве бүтин яхуда халкы Ехояда руханының табышран затларыны айдышы ялы ерине етирдилер. Оларың херси өз адамларыны Сабат гүни нобатчылык эденлериде, этмедиклери-де алып гелдилер, Ехояда руханы топарларың хич бири ни гойбермеди. ⁹Ехояда руханы Давут патышаның Худайың өйүндәки найзаларыны, улы ве кичи галканларыны серкерделере берди. ¹⁰Ехояда бүтин халкы патышаны горамак үчин өйүң даш-төверегинде, гурбанлык сыпасының ве өйүң төверегинде гаравул хөкмүнде гойды, оларың херсиниң эллери яраглыды. ¹¹Онсоң Ехояда патышаның оглы Ёвашы дашары чыкарып, башына тәч гейдирип, оңа патышалык әхтини берди. Ехояда билен онуң огуллары Ёвашың башына яг гуюп, оны патышалыга белледилер. Оны патыша дийип ыглан эдип: «Яшасын патыша!» дийип гыгырышдылар.

¹²Аталя халкың ылгашып, патышаны алкышлайаныны эшиденде, халкың янына, Реббиң өйүне гелди. ¹³Гөрсе, ине, патыша гирелгеде өз сүгүниниң янында дурды. Серкерделердир сурнайчылар-да патышаның янындадылар. Юрдуң бүтин халкы шатланып, сурнай чалярды, нагмачылар хем өз

саз гураллары билен алкыш айдярдылар. Аталя якасыны йыртып: «Хайынлык! Хайынлык!» дийип гыгырды. ¹⁴Онсоң Ехояда руханы гошун йүзбашыларына: «Аталяны бу ерден чыкарың. Онуң ызына эерени гылычдан гечириң» дийип буйрук берди. Чүнки руханы: «Гой, ол Реббиң өйүнде өлдүрилмесин» дийипди. ¹⁵Шейдип, олар Аталяны тутдулар. Оны Ат дервезесинден патышаның көшгүне гетирип, шол ерде өлдүрдилер.

¹⁶Халк Реббиң халкы болар ялы, Ехояда өзүниң, бүтин халкың ве патышаның арасында әхт этди. ¹⁷Онсоң бүтин халк Багалың бутхана-сына барып, оны йыкды. Ондакы гурбанлык сыпаларыны, бутлары дөвүп, бөлек-бөлек эдип ташладылар. Олар Багалың руханысы Маттаны гурбанлык сыпаларының өнүнде өлдүрдилер. ¹⁸Ехояда Реббиң өйүне гөзегчилик этмек ишине руханылары ве левилери белледи. Давут олары Реббиң өйүне гөзегчилик этмәге белләпди. Олар Мусаның канунында язылышы ялы, Давудың табышырыгы боюнча шадыхоррамлык ве айдымсаз билен Реббе якма гурбанлыклар хөдүрлемелидилер. ¹⁹Ехояда Реббиң өйүне хич бир харам адам гирмез ялы, онуң дервезесинде гаравуллар гойды. ²⁰Ехояда руханы йүзбашылары, ханбеглери, халкың хәкимлерини, юрдуң бүтин халкыны өзи билен алып гитди. Олар патышаны Реббиң өйүнден алып, ёкаркы дервезениң үсти билен көшге гетирдилер. Ёвашы ша тагтында отуртдылар. ²¹Шейдип, юрдуң бүтин илаты шат болды. Аталя гылычдан гечириленден соң, шәхерде үмсүмлик болды.

24-нжи бап

Ёваш Реббиң өйүни бежердйәр

(2 Патышалар 12:1-16)

¹Ёваш патышалык эдип башланда еди яшындады. Ол кырк йыллап Иерусалимде патышалык этди. Онуң эжеси Беершебадан болуп, ады Сибяды. ²Ёваш Ехояда руханының бүтин өмүрүне Реббиң назарында догры ишлерини этди. ³Ехояда Ёваша ики аял алып берди; Ёваш олардан огуллардыр гызлар гөрди.

⁴Мундан соң Ёваш Реббиң өйүни дикелтмеги йүрегине дүвди. ⁵Ёваш руханылары ве левилери йыгнап, олар шейле дийди: «Яхуданың шәхерлерине гидиң-де, Худайыңызың өйүни хер йыл бежермек үчин бүтин ысрайыл халкындан пул топлан. Бу иши дессине ерине стиринң». Эмма левилер ховлукмадылар. ⁶Шейдип, Ёваш патыша Ехояда баштутаны чагырып, оңа шейле дийди: «Нәме үчин Реббиң гулы Мусаның ысрайыл халкына Эхт чадыры үчин салан салгыдыны Яхудадан ве Иерусалимден гетирмеклиги левилерден талап этмедиң?» ⁷Пис аял Аталының огуллары Худайың өйүне уруп гирип, Реббиң өйүндәки мукаддес затлары Багал бутларына сежде этмекде уланыпдылар.

⁸Патыша сандык ясамагы буюрды. Сандыгы ясап, оны Реббиң өйүниң дәрвезесиниң агзында гойдулар. ⁹Худайың гулы Мусаның чөлде ысрайыл халкына салан салгыдының Реб үчин гетирилмелидиги Яхудада ве Иерусалимде ыглан эдилди. ¹⁰Әхли баштутанлар ве бүтин халк шадыхоррамлык билен салгытларыны гетирип, тә сандык долянча, оң

атдылар. ¹¹Левилер сандыгы патышаның әмелдарларына гетирип беренлеринде, онуң ичинде көп пулуң топланандыгыны гөрйәрдилер. Патышаның кәтиби билен баш руханы гелип, сандыгы бошадып, оны әкидип өз еринде гойярдылар. Олар хер гүн шейле эдип, гаты көп пул топладылар. ¹²Патыша ве Ехояда пулы Реббиң өйүндә ишлейән ишчилере гөзөгчилик эдйән адамлара бердилер. Олар хем шол пулдан нечжарлара, уссалара, шейле хем, демир ве бүрүнч уссаларына Реббиң өйүни бежермек үчин иш хакыны төледилер. ¹³Гөзөгчилер өз ишлерини этдилер. Оларың бежереш ишлери ровач алды. Олар Худайың өйүни өңки халына гетирип, оны беркитдилер. ¹⁴Олар иши тамамланларындан соң, галан пулы патыша ве Ехояда рухана гетирип бердилер. Галан пулдан Реббиң өйи үчин энжамлары, хызмат үчин ве якма гурбанлык бермек үчин энжамлар, жамлар, алтын ве күмүш эсбаплар ясадылар. Олар Ехояданың өмүриң довамында хемише Реббиң өйүндә якма гурбанлыклар хөдүр этдилер.

Ехояданың өлүминден соңкы вакалар

¹⁵Ехояда гаррап, яшы бирчәне стип, бир йүз отуз яшында дүнйәден өтди. ¹⁶Ехояданы Ысрайылда Худай ве Онуң өйи үчин эден говы ишлери себәпли Давут галасында патышаларың янында жайладылар. ¹⁷Ехояда өленден соң, Яхуданың баштутанлары гелип, патыша тагзым этдилер. Патыша олар гулак асды. ¹⁸Олар ата-бабаларының Худайы Ребби терк эдип, Ашера ве бейлеки бутлара гулук этдилер. Оларың бу гүнәлери

себәпли Яхуданың ве Иерусалимин үстүнден Худайың газабы инди. ¹⁹Реб олары Өзүне тарап өвүрмек үчин оларың арасына пыгамберлер иберди. Пыгамберлер оларың гаршысына шаятлык этдилер, йөне олар гулак асмадылар.

²⁰Онсоң Ехояда руханының оглы Зекаряның үстүне Худайың Рухы инди. Зекаря халкың өңүнде дик дуруп, шейле дийди: «Реб шейле диййәр: „Нәме үчин Реббиң табшырыкларыны терк эдйәрсиниз? Сизиң ишиниз ровач алмаз. Ребби терк эдендигиңиз үчин, Ол хем сизи терк этди“». ²¹Эмма халк Зекаряның гаршысына дил дүвшүп, оны патышаның табшырыгы билен Реббиң өйүниң ховлусында дашлап өлдүрди. ²²Патыша Ёваш Зекаряның какасы Ехояданың өзүне эден ягшылыкларыны ятламан, онуң оглуны өлдүрди. Зекаря өлмезиниң өң янында: «Реб муны гөрүп, хасабыны сорасын!» дийди.

²³Йылың ахырында Сирия гошуну Ёвашың гаршысына чыкды. Олар Яхуда ве Иерусалиме гелип, халкың баштутанларының барыны ёк этдилер. Олардан алнан әхли олжаны Дамаскакы патыша ибердилер. ²⁴Сириялыларың гошуну аз хем болса, Реб Яхуданың улы гошунуны оларың элине берди, чүнки Яхуданың халкы ата-бабаларының Худайы Ребби терк эдипдилер. Шейдип, олар Ёвашы жезаландырдылар.

²⁵Сириялылар Ёваша агыр яра салып, онуң янындан гиденлеринден соң, Ёвашың өз нөкерлери Ехояда руханының оглуның ганы үчин ар алмага онуң гаршысына дилдүвшүк

гурап, оны дүшегинде өлдүрдилер. Шейдип, Ёваш өлди. Ёвашы Давут галасында жайладылар, йөне оны патышаларың янында жайламадылар. ²⁶Ёвашың гаршысына дилдүвшүк гуранлар: аммонлы Шимгат атлы аялың оглы Забат, моваплы аял Шимритиң оглы Ехозабатды. ²⁷Ёвашың огулары, Ёваша гаршы эдилен көп чыкышлар ве Худайың өйүниң тәзе гурлушыгы патышаларың тарых китабында языландыр. Ёвашың ерине оглы Амазя патыша болды.

25-нжи бап

Яхуда патышасы Амазя (2 Патышалар 14:2-6)

¹Амазя патыша боланда йигрими бәш яшындады. Ол Иерусалимде йигрими докуз йыл патышалык этди. Онуң әжеси иерусалимли болуп, ады Ехогадынды. ²Амазя Реббиң назарында догры ишлери этди, йөне бу чын йүрекден дәлди. ³Амазя патышалыгыны кувватландырып, өз какасыны өлдүрен нөкерлери өлдүрди. ⁴Эмма Мусаның Төвратда берлен табшырыклары бержай эдип, Амазя какасыны өлдүрен нөкерлериң чагаларыны өлдүрмеди, чүнки Реб шол китапта: «Эне-аталар чагаларының гүнәси үчин өлдүрилмесин, чагаларда эне-аталарының гүнәлери үчин өлдүрилмесин, хер ким өз гүнәси үчин өлдүрилсин» дийип табшырык берипди ^а.

Эдомлылара гаршы уруш

⁵Амазя яхуда халкыны йыгнап, әхли яхудалары ве беняминлери

^а 25:4 Серет: Кан 24:16.

уругларына гөрә мүнбашыларың ве йүзбашыларың баштутанлыгы астында гойды. Йигрими ве ондан ёкары яшлылары санап, олардан найза ве галкан гөтерип, сөвөшип билжек үч йүз мүн сайлама эсгер тапды. ⁶Амазя йүз етмиш батман ^a күмше Ысрайылдан йүз мүн батыр йигиди хақына тутды. ⁷Эмма Худайың бир адамы гелип, Амазя шейле дийди: «Эй, патыша! Ысрайыл гошуны сениң билен гитмесин. Реб ысрайыл халкы, ягны эхли эфрайымлар билен дәлдир. ⁸Эгер эфрайымлар сениң билен гитселер, сен эдерменлик билен сөвөшсең-де, Худай сениң душманларыңа еңиш берер, чүнки еңиш берйән-де, еңлише сезевар эдйән-де Худайдыр». ⁹Амазя Худайың адамына: «Ысрайыл гошунына берен йүз етмиш батман күмшүм билен нәме этмели?» дийди. Худайың адамы: «Раб сана ондан хем артык берип билер» дийип жогап берди. ¹⁰Онсоң Амазя Эфрайымдан гелен гошуны бошадып, оны ызына гойберди. Эмма оларың Яхуда гаршы газабы ловлап, гахар-газап билен өйлерине доландылар.

¹¹Амазя гүйч топлап, өз гошунына баш болуп, Дуз дересине гитди ве ол ерде Сегир халкындан он мүн адамы өлдүрди. ¹²Яхуданың эсгерлери ене он мүн адамы дирилизине тутуп, олары гаяның депесине чыкарып, шол ерден ашак ташладылар. Олар бөлек-бөлек болдулар. ¹³Эмма Амазяның өзи билен урша гитмесин дийип ызына иберен гошунының эсгерлери Самариядан Бейтхорона ченли болан Яхуда шәхерлерине хүжүм эдип, үч мүн адамы өлдүрдилер ве көп олжа алдылар.

¹⁴Амазя эдомлылардан үстүн чыкып геленде, Сегир халкының худайларыны гетирип, олары өз худайлары хөкмүнде гоюп, олар сежде эдип, олар гурбанлыктар якды. ¹⁵Раббиң Амазя гахары гелип, онун янына бир пыгамбер иберди. Пыгамбер Амазя: «Нәме үчин сен өз халкыны сениң элинден халас эдип билмедик халкың таңрыларына сежде эдйәрсин?» дийди. ¹⁶Пыгамбер сөзлейәркә, патыша оңа: «Биз сени патыша маслахатчы эдип белледикми? Бес эт! Ёгсам өлдүриләрсин» дийди. Пыгамбер: «Сениң шейле эдип, мениң маслахатыма гулак гоймандыгың үчин, Худайың сени өлдүрмеги карар эдендигини мен билйәрин» дийип, сөзүни бес этди.

Ысрайыла гаршы уруш (2 Патышалар 14:8-20)

¹⁷Онсоң Яхуда патышасы Амазя маслахатлашып, Ехогахазың оглы, Ехувың агтыгы Ысрайыл патышасы Еховаша чапар ёллап: «Гел, йүзбейүз болалы» дийди. ¹⁸Ысрайыл патышасы Еховаш Яхуда патышасы Амазяның янына адам иберип, шейле дийди: «Ливандакы яндак Ливандакы кедр агажына савчы ёллап: „Гызыңы мениң оглума бер“ дийип сорапдыр. Эмма Ливандакы бир вагшы хайван гечип барярка, яндагы депеләпдир. ¹⁹Сен: „Ине, мен эдомлылардан үстүн чыкдым“ дийип өвнүп, муңа буйсанарсың. Сен өйүңде отур. Нәме үчин сен өзүңиң ве патышалыгың башына бела гетирмегине бахана агтарярсың?»

²⁰Эмма Амазя муңа гулак асмады. Бу затлар Яхуданы душманларының

^a 25:6 *Йүз етмиш батман* – еврейче *йүз киккар*. Бу такм. 3,4 тонна дендир.

элине бермек үчин Худай тарапындан эдиллиди, себәби халк Эдом худайларына сежде эдилдилер. ²¹Шейдип, Ысрайыл патышасы Еховаш өз гошуны билен Яхуда патышасы Амазяның үстүне гитди. Еховаш Яхуданың Бейтшемеш диен еринде Амазя гаршы урушда онуң билен йүзбе-йүз саташды. ²²Яхуда халкы ысрайыл халкындан еңлип, херси өз чадырларына гачып гитдилер. ²³Ысрайыл патышасы Еховаш Ахазяның агтыгы, Ёвашың оглы Яхуда патышасы Амазяны Бейтшемешде тутуп, Иерусалиме гетирди. Еховаш Иерусалимиң диварының Эфрайым дервезесинден Күнч дервезесине ченли дөрт йүз тирсек аралыгыны йыкды. ²⁴Еховаш Обедедомың ыгтыярындакы Худайың өйүндәки алтын-күмшүң, энжамларың барыны ве патышаның көшгүндәки хазыналары, булардан дашары-да гирев алан адамларыны алып, Самария доланып гелди.

Амазяның өлүми

²⁵Ёвашың оглы Яхуда патышасы Амазя, Ехогаказың оглы Ысрайыл патышасы Еховаш өленден соң он бәш йыл яшады. ²⁶Амазяның башдан-аяк эден әхли ишлери Яхуда ве Ысрайыл патышаларының тарых китабында языландыр. ²⁷Амазяның Реббиң ызына эермекден йүз өврен пурсадындан башлап, Иерусалимде онуң гаршысына дилдүвшүк гуралды. Онсоң Амазя Лакыша гачып гитди. Эмма онуң ызындан Лакыша адам иберип, олар оны шол ерде өлдүрдилер. ²⁸Онсоң Амазяның жеседини атлара йүкләп гетирдилер-де,

оны Яхуда шәхеринде^a аталарының янында жайладылар.

26-нжы бап

Яхуда патышасы Узыя

(2 Патышалар 14:21-22; 15:1-7)

¹Бүтин яхуда халкы он алты яшлы Узыяны алып, оны какасы Амазяның дерегине патыша этди. ²Патыша Амазя ата-бабаларына говшандан соң, Узыя Эйлаты тәзеден гуруп, оны Яхуда гайтарып берди. ³Узыя патыша боланда он алты яшындады. Ол Иерусалимде элли ики йыл патышалык этди. Онуң әжеси Еколя иерусалимлиди. ⁴Узыя өз какасы Амазя ялы, Реббиң назарында догры ишлери этди. ⁵Өзүне Худайдан горкмаклыгы өвреден Закаряның бүтин өмрүне Узыя Худая табын болды. Реббе табын болан дөвүрлеринде Худай Узыяның ишине ровачлык берди.

⁶Узыя гидип, пилиштлиlere гаршы уршуп, Гатың, Ябнәниң ве Ашдодың диварларыны йыкды. Ол Ашдодың төверегинде ве Пилиштиң бейлеки чәклеринде галалар гурды. ⁷Пилиштлиlere, Гурбагалда яшан арапла ве мегунылара гаршы алып барян урушларында Худай Узыя ярдам этди. ⁸Аммонлылар Узыя салгыт төледилер. Узыя хас гүйчленип, шан-шөхраты Мүсүрин чәклерине ченли яйрады. ⁹Шейле хем, Узыя Иерусалимдәки Күнч, Дереве Бурч дервезелеринде диңлер гуруп, олары беркитди. ¹⁰Узыя чөлдеде диңлер гуруп, көп гуюлары газдырды. Онуң гүнбатар байырлыкда ве дүзлүкде улы мал сүрүси барды,

^a 25:28 **Яхуда шәхери** – бу Иерусалимиң бейлеки ады.

дагларда ве мес топраклы ерлерде дайханлары ве үзүм багбанлары барды. Узыя дайханчылык этмеги сөййәрди. ¹¹Узыяның сөвеше укпылы эсгерлери барды. Олар патышаның серкерделеринден болан Хананяның гол астындакы кәтип Егиел ве серкерде Магасеяның тарапындан гечирилен түкеллемәнің санына гөрә топар-топар болуп сөвеше чыкдылар. ¹²Батыр йигитлериң уругбашыларының умумы саны ики мүн алты йүзди. ¹³Оларың гол астында үч йүз еди мүн бәш йүз эсгерден ыбарат гошун барды. Олар улы гүйч билен душмана гаршы сөвеш эдип, патыша ярдам эдердилер. ¹⁴Узыя тутуш гошуну галканлар, найзалар, тувулгалар, совутлар, яйлар ве сапан дашлары билен үпжүн этди. ¹⁵Узыя диңлериң ве дивар бурчларының үстүнден оклар ве улы дашлар атмага укпылы адамлар тарапындан ойланып тапылан десгалары Иерусалимде гойды. Онуң шан-шөхраты узаклара яйрады. Оңа улы ярдам эдилеп, ол жуда гүйчленди.

Узыя гопбамлык эдйәр

¹⁶Узыя кувватлананда, гопбамлык эдип, хеләкчилиге учрады. Ол Худайы Реббе хайынлык этди, ол якымлы ыслы түтәтти сыпасында түтәтти якмак үчин Реббиң ыбадатханасына гирди. ¹⁷Руханы Азаря Реббиң сегсен батыр руханысы билен Узыяның ызындан гирди. ¹⁸Олар Узыя патыша гаршы чыкып, оңа шейле дийдилер: «Эй, Узыя, Реббе якымлы ыслы түтәтти якмак сениң ишиң дәл, ол Харуның неслинден болан, мукаддес эдилен руханыларың ишидир. Сен мукаддес өйдән чык, чүнки сен хыянат этдиң. Бу иш саңа Худайымыз Ребден хормат

гетирмез». ¹⁹Узыя газапланды; ол якымлы ыслы түтәтти якылян сыпаның янында, Реббиң өйүндәки руханыларың өңүндә түтәтти якмак үчин дурды. Ол руханылара газаплананда, онуң маңлайында дери кесели пейда болды. ²⁰Баш руханы Азаря билен бейлеки руханыларың хеммеси Узыя середенлеринде, онуң маңлайындакы дери кеселини гөрдүләр. Олар оны ол ерден тиз чыкардылар. Узыяның өзи хем ол ерден дессине чыкмак билен болды, чүнки Реб оны шейле хеләкләпди. ²¹Узыя патыша тә өлйәнчә, дери кеселинден эжир чекип, айратын ерде яшады, ол Реббиң өйүндән четләшдирилипди. Патышаның оглы Ётам юртдакы халка баштутанлык эдип, көшги доландырды.

²²Узыяның башдан-аяк эден ишлериниң бары барада Амозың оглы Ишая пыгамбер язды. ²³Узыя атабабаларына говушды. Оны аталарының янында патышалара дегишли болан мазарлыкда жайладылар, чүнки ол «дери кеселли» дийдилер. Оглы Ётам онуң ерине патыша болды.

27-нжи бап

Яхуда патышасы Ётам (2 Патышалар 15:32-38)

¹Ётам патыша боланда йигрими бәш яшындады. Ол Иерусалимде он алты йыл патышалык этди. Онуң эжеси Еруша Садогың гызыды. ²Ётам какасы Узыя ялы Реббиң назарында догры ишлери этди; эмма ол Реббиң ыбадатханасына гирмеди. Халк энтәк хем эрбет ишлери эдйәрди. ³Ётам Реббиң өйүниң демиргазык дервезесини гурды. Офел диварының үстүндә хем көп гурлушык ишлерини этди. ⁴Булардан

дашары-да, Ётам Яхуда дагларын-да шәхерлер гурды ве токайлыклар-да галалар ве диңлер салды. ⁵Ётам Аммон патышасына гаршы уршуп, олардан үстүн чыкды. Аммонлылар шол йыл Ётама йүз етмиш батман ^a күмүш, йигрими мүн чувал ^b бугдай ве йигрими мүн чувал арпа бердилер. Аммонлылар оңа икинжи ве үчүнжи йылда ене шонча мукдарда бердилер. ⁶Худайы Реббине вепалы боландыгы үчин Ётам кувватланды. ⁷Ётамың бейлеки ишлери, әхли алып баран урушлары хем-де эден ишлери Ысрайыл ве Яхуда патышаларының тарых китабында языландыр. ⁸Ётам патыша боланда йигрими бәш яшындады. Ол Иерусалимде он алты йыл патышалык этди. ⁹Ётам ата-бабаларына говушды. Ол Давут галасында жайланды. Оглы Ахаз онуң ерине патыша болды.

28-нжи бап

Яхуда патышасы Ахаз (2 Патышалар 16:1-4)

¹Ахаз патыша боланда йигрими яшындады. Ол Иерусалимде он алты йыл патышалык этди. Ахаз атасы Давут ялы болмады, ол өз Худайы Реббиң назарында догры ишлери этмеди. ²Ахаз Ысрайыл патышаларының ёлы билен йөредди. Ол хатда Багал худайы үчин гуйма бутлар ясады. ³Ахаз Бенхинном дересинде якымлы ыслы түтетти якып, Реббиң ысрайылларың өңүнден ковуп чыкран миллетлериниң йигренжи адаты боюнча өз огулларыны отдан гечирди.

⁴Ол сеждегәхлерде, байырлыкларда ве гүр япраклы хер бир агажың астында гурбанлык берип, якымлы ыслы түтетти түтейдәрди.

Сирия билен Ысрайыл *Яхуда хуҷум эдйәр*

⁵Шонун үчин хем Худайы Реб Ахазы Сирия патышасының элине берди. Сирия патышасы Ахаздан үстүн чыкып, онуң көп санлы адамларыны есир алып, олары Дамаска гетирди. Ол Ысрайыл патышасының хем элине берилди. Ысрайыл патышасы Ахаз агыр зарба урды. ⁶Ремаляның оглы Пека Яхудада бир йүз йигрими мүн эдермен эсгери бир гүнде өлдүрди, чүнки олар ата-бабаларының Худайы Ребби терк эдипдилер. ⁷Эфраймың батыр йигиди Зикри патышаның оглы Магасеяны, патыша көшгүниң эмелдары Азрыкамы ве патышадан соң икинжи адам болан Элкананы өлдүрди. ⁸Ысрайыллар өз доганларындан ики йүз мүн эркеги, аяллары, огуллардыр гызлары есир алдылар, ысрайыллар шейле хем олардан көп олжа алып, олжалары Самария гетирдилер. ⁹Эмма Реббиң бир пыгамбери барды, онуң ады Одетди. Одет Самария гелен гошунуң янына гелип, олар шейле дийди: «Ата-бабаларыңызың Худайы Реб Яхуда газаплананы үчин олары сизиң элиңизе берди. Эмма сиз гөге етен газап билен олары өлдүрдиңиз. ¹⁰Инди сиз Яхуданың ве Иерусалимиң халкларыны: аялдыр-эркеклери гул-гырнак хөкмүнде өзүңизе табын этжек болярысыңыз. Эйсем Худайыңыз Реббиң өңүнде сизиң

^a 27:5 *Йүз етмиш батман* – еврейче *йүз киккар*. Бу такм. 3,4 тонна деңдир.

^b 27:5 *Йигрими мүн чувал* – еврейче *он мүн кор*. Бу такм. 1500 тонна деңдир.

өзүниз языксызмы нәме? ¹¹Инди ма-
на гулак асың-да, гарындашлары-
ңыздан алан есирлериңизи ызына
ибериң, чүнки Реббиң гахар-газабы
сизиң үстүңиздедир». ¹²Шейле хем,
эфраймлардан болан кәбир баш-
тутанлар: Ехохананың оглы Азаря,
Мешиллемотың оглы Берекия, Шаллу-
мың оглы Хизкия ве Хадлайың оглы
Эмаса дагы урушдан гелйәнлериң гар-
шысына чыкып, олара: ¹³«Есирлери бу
ере гетирмәң. Бу бизиң гүнәлеримизи
ве языкларымызы артдырып, Реббе
гаршы гүнә этдигимиз болар. Бизиң
языгымыз эййәм жуда чөкдердир.
Реббиң газабы Ысрайыла гаршы
ловляяндыр» дийдилер. ¹⁴Шейдип,
эсгерлер есирлери ве олжалары баш-
тутанларың, бүтин жемагатың янында
гоюп гитдилер. ¹⁵Онсоң ады агзалан-
лар туруп, есирлери алдылар-да, ола-
рың арасындакы яланачларына олжа-
лардан эшиклер алып гейдирдилер.
Олара эшик, чарык гейдирип, иймит ве
сув билен үпжүн этдилер; яраларына
яг гуйдулар; яравсызларыны эшеге
мүндүрип, Ерихо Палма галасында-
кы гарындашларына гетирип, соң ыз-
ларына – Самария доландылар.

Ашур Яхуда көмек этмекден йүз өвүрйәр

¹⁶Шол вагтларда Ахаз патыша кө-
мек сорап, Ашур патышасының яны-
на адам ёллады. ¹⁷Эдомлылар ене-де
чозуп, Яхудадан үстүн чыкыпды, ола-
ры есир эдип әкидипдилер. ¹⁸Пилишт-
лилер Яхуданың гүнбатар байырла-
рындакы ве Негеп чөлүндәки шәхер-
лерине хүжүм эдип, Бейтшемеш,
Аялоны, Гедероты, Соконы янындакы
обалары билен, Тимнаны янындакы
обалары билен, Гомзоны янындакы

обалары билен басып алып, шол
ерлерде месген тутупдылар. ¹⁹Ыс-
райыл патышасы Ахаз зерарлы Реб
Яхуданы кичелдипди, чүнки Ахаз
Яхудада азгынлык эдип, Реббе хыянат
эдипди. ²⁰Шейдип, Ашур патышасы
Тиглатпилесер Ахазың гаршысына
чыкып, оңа ярдам этмегиң дерегине
зулум этди. ²¹Ахаз Реббиң өйүни, па-
тышаның көшгүни ве эмелдарларың
өйлерини талап, олардан Ашур паты-
шасына салгыт төледи; эмма бу Аха-
за көмек этмедди.

Ахазың гүнәлери

²²Ахаз патыша бетбагтчылыклы
пурсатларында Реббе хыянатчылы-
гыны хас-да артдырды. ²³Ахаз өзүни
ендише сезевар эден Дамаск худайла-
рына гурбанлык берип, шейле дийди:
«Сирия патышаларының худайлары-
ның олара ярдам эдишлери ялы, ма-
на-да ярдам этмеклери үчин, мен ола-
ра гурбанлык берерин». Эмма ол ху-
дайлар Ахазың ве тутуш Ысрайылың
башындан бетбагтчылык индерди.
²⁴Ахаз Худайың өйүндәки энжамлары
топлап, олары дөвүп бөлек-бөлек этди.
Ол Реббиң өйүниң гапыларыны гулла-
лады. Ахаз Иерусалимиң хер күнже-
гинде өзи үчин гурбанлык сыпалары-
ны ясады. ²⁵Башга худайлара якымлы
ыслы түтетги якмак үчин Яхуданың
хер шәхеринде сеждегәхлер гуруп, ата-
бабаларының Худайы Реббиң гахары-
ны гетирди. ²⁶Ахазың башдан-аяк эден
әхли ишлери Яхуда ве Ысрайыл паты-
шаларының тарых китабында язылан-
дыр. ²⁷Ахаз ата-бабаларына говушды.
Ол Иерусалим шәхеринде жайланды.
Эмма Ахазы Ысрайыл патышалары-
ның мазарына гетирмедилер. Оглы
Хизкия онуң ерине патыша болды.

29-нжы бап

Яхуда патышасы Хизкия

(2 Патышалар 18:1-3)

¹Хизкия патыша боланда йигри-ми бэш яшындады. Ол Иерусалимде йигрими докуз йыл патышалык этди. Онуң эжеси Абыя Закаряның гызыды. ²Ол атасы Давут ялы Реббиң назарында догры ишлери этди.

Реббиң өйи тәмизленйәр

³Патышалыгының биринжи йылының биринжи айында, Хизкия Реббиң өйүниң гапыларыны ачып, оны бежерди. ⁴Ол руханылардыр левилери чагырып, олары гүндогар тарапдакы мейданча топлады. ⁵Хизкия олар: «Эй, левилер, маңа гулак асың! Иниңизи тәмизлән ве атабабаларыңызың Худайы Реббиң өйүни мукаддес эдин! Бу мукаддес ерден харам затлары чыкарып зыңың. ⁶Чүнки бизиң ата-бабаларымыз Худайымыз Реббе хыянат эдип, Онуң назарында пис ишлери этдилер; Ребби терк эдип, Онуң месгенинден йүз дөндерип, еңселерини өвүрдилер. ⁷Олар эйваның гапыларыны хем гуллап, чыралары өчүрдилер. Мукаддес ерде Ысрайылың Худайына якымлы ыслы түтетги якмадылар, якма гурбанлык бермедилер. ⁸Шонуң үчин хем, Яхуданың ве Иерусалимиң үстүнден Реббиң газабы инди. Өз гөзүңиз билен гөршүңиз ялы, олары иле элхенчлик, гең-тәсинлик ве гүлки этди. ⁹Шу себәпли, бизиң аталарымыз гылычдан өлдүлер, огулларымыздыр гызларымыз ве аялларымыз есирликдедир. ¹⁰Инди Ысрайыл Худайы Реббиң гүйчли

газабы бизден совлар ялы, мен Онуң билен әхт эдишмеги йүрегиме дүвдүм. ¹¹Огулларым, сиз гелеңсизлик этмән, чүнки Реб сизи Өз хузурында дуруп хызмат этмегиңиз үчин, Өз хызматкәрлери болуп, якымлы ыслы түтетги якмагыңыз үчин сизи сайлады».

¹²Онсоң левилерден, ине, шулар ерлеринден турды: Кохадың несиллеринден: Омасайың оглы Махат ве Азаряның оглы Ёвел; Мерарының несиллеринден: Абдының оглы Киш, Ехаллелеиң оглы Азаря; Гершоның несиллеринден: Зиманың оглы Ёва, Ёваның оглы Эден; ¹³Элисапаның несиллеринден: Шимри ве Егийел; Асафың несиллеринден: Закаря ве Матаня; ¹⁴Хейманың несиллеринден: Ехийел ве Шимги; Едутуның несиллеринден: Шемагя ве Узьел. ¹⁵Олар доганларыны топлап, инлерини тәмизләп, Реббиң сөзүне гөрә патышаның табшырышы ялы, Реббиң өйүни тәмизлемек үчин ол ере гирдилер. ¹⁶Руханылар Реббиң өйүни тәмизлемек үчин ичине гирип, ыбадатханадан тапан әхли мурдар затларыны Реббиң өйүниң ховлусына чыкардылар. Левилер хем олары алып, Кидрон дересине әкитдилер. ¹⁷Биринжи айың биринжи гүнүнде мукаддес этме ишине башладылар, айың секизине Реббиң эйванына етдилер. Секизинжи гүн олар Реббиң өйүни мукаддес этдилер ве биринжи айың он алтысы гүни иши тамамладылар. ¹⁸Онсоң олар патыша Хизкияның янына гирип: «Биз тутуш Реббиң өйүни, якма гурбанлык сыпасыны, әхли энжамлары ве хөдүр чөреклери гоюлян хантагтаны, әхли энжамларыны долы

тәмизледик. ¹⁹Ахаз патышаның хөкүм сүрйән дөврүнде хайынлык эдип, айрып ташлан әхли энжамларыны таһынлап, мукаддес этдик. Олар Реббин гурбанлык сыпасының өңүндедир» дийдилер.

²⁰Онсоң Хизкия ирден туруп, шәһерин баштутанларыны йыгнап, Реббин өйүне гитди. ²¹Олар патышалык, мукаддес өй ве яхуда халкы үчин гүнә гурбанлыгы хөкмүнде еди өкүз, еди гоч, еди гузы ве еди теке гетирдилер. Патыша Харуның несиллерине – руханылара олары гурбанлык сыпасында Реббе бермеги табшырды. ²²Шейдип, олар өкүзлери өлдүрдилер; руханылар ганы алып, гурбанлык сыпасына серпдилер. Олар гочлары ве гузулары өлдүрп, оларың ганыны хем гурбанлык сыпасына тарап серпдилер. ²³Гүнә гурбанлыгы үчин эркечлер патышаның ве халкың янына гетирилди, олар эркечлериң үстүне эллерини гойдулар. ²⁴Онсоң руханылар эркечлери өлдүрп, оларың ганыны бүтин ысрайыл халкыны гүнәден сапламак үчин гурбанлык сыпасының үстүне гүнә гурбанлыгы хөкмүнде дөкдүлер. Чүнки патыша бүтин ысрайыл халкы үчин якма гурбанлыгының ве гүнә гурбанлыгының берилмегини табшырыпды.

²⁵Давудың, патышаның гөргүри Гатың ве Натан пыгамбериң табшырыгы боюнча, патыша левилери кимваллар, арфалардыр лиралар билен Реббин өйүнде ерлешдирди. Бу табшырыгы Реб пыгамберлериң үсти билен берипди. ²⁶Левилер Давудың саз гураллары, руханылар хем сурнайлары билен дурдулар. ²⁷Онсоң Хизкия патыша гурбанлык сыпасында якма гурбанлык бермеги табшырды. Якма

гурбанлык бермеге башланларында, сурнайлар ве Ысрайыл патышасы Давудың саз гураллары билен Реббе алкыш айтмага башладылар. ²⁸Бүтин халк ыбадат эдип, айдымчылар айдым айдып, сурнайчылар сурнай чалдылар. Айдым-саз тә якма гурбанлыгы тамамланянча довам этди. ²⁹Якма гурбанлыгы тамамлананда, патыша ве онуң янындакыларың бары йүзлерини ере берип сежде этдилер. ³⁰Хизкия патыша ве онуң баштутанлары левилере Давудың ве Асаф гөргүриң сөзлери билен Реббе алкыш айтмагы табшырдылар. Олар шатлык билен алкыш айдып, дыза чөкүп ыбадат этдилер.

³¹Онсоң Хизкия: «Инди сиз өзүңизи Реббе багыш этдиниз. Голай гелиң-де, Реббин өйүне гурбанлыклар, шүкүр гурбанлыкларыны гетириң» дийди. Халк гурбанлыклар ве шүкүр гурбанлыкларыны гетирдилер; гөвнүнден чыкаран хер кес якма гурбанлыкларыны гетирди. ³²Халкың гетирен якма гурбанлыкларының саны етмиш өкүз, йүз гоч ве ики йүз гузуды. Буларың бары Реббе якма гурбанлыгыны бермек үчинди. ³³Мукаддес эдилен малларың саны алты йүз өкүз ве үч муң гоюндан ыбаратды. ³⁴Эмма руханылар аздыклары үчин якма гурбанлыкларының хеммесиниң дерисини союп билмедилер. Иш гутарып, галан руханылар инлерини тәмизлейәнчәлер, доганлары левилер руханылара ярдам этдилер, левилер инлерини тәмизлемекде руханылара гаранда хас сап йүреклидилер. ³⁵Көп санлы якма гурбанлыкларындан дашары-да, саламатлык гурбанлыкларының ягы ве якма гурбанлыклары билен берилйән ичги садакалары

барды. Шейдип, Реббиң өйүңиз хызматы дикелдилди. ³⁶Худайың халк үчин эден ишлерине Хизкия ве бүтин халк шатландылар, чүнки бу иш тиз тамамланыпды.

30-нжы бап

Хизкия Песах байрамыны беллейэр

¹Хизкия Ысрайыл Худайы Реббе Песах байрамыны беллемек үчин Реббиң Иерусалимдэки өйүне гелсинлер дийип, бүтин ысрайыл, яхуда халкларына хабар ёллап, эфрайымлара ве гүнбатардакы манашалара хем хатлар язды. ²Патыша хем онуң баштутанлары ве бүтин халк Песах байрамыны икинжи айда беллемек барада маслахат гечирипдилер. ³Чүнки руханыларың өзлерини етерлик мөчберде инлерини тэмизлемэндиги ве халкың Иерусалиме йыгнанмандыгы себэпли Песахы белленен вагта эдип билмедилер. ⁴Бу ниет патышаның ве халкың гөзүне догры гөрүнди. ⁵Шейдип, халк Иерусалиме гелип, Ысрайыл Худайы Реб үчин Песах байрамыны беллесинлер дийип, Беершебадан Дана ченли тутуш Ысрайылда ыглан этмели диен карара гелдилер, себэби халкың көп бөлеги Песах байрамыны айдылышы ялы ерине етирмэндилер. ⁶Шейдип, чапарлар патышаның ве онуң баштутанларының хатлары билен тутуш Ысрайыла ве Яхуда айланып, патышаның табшырыгы боюнча шейле дийдилер: «Эй, ысрайыллар! Ыбрайымың, Ысхагың ве Ысрайылың Худайы Реббе тарап өврүлиң! Реб Ашур патышасының элинден гутулып, аман га-ланлара тарап өврүлер!» ⁷Аталарыңыз

ве доганларыңыз ялы аталарыңызың Худайы Реббе бивепалык этмәң. Гөршүңиз ялы, Реб олары элхенч зада өврүди. ⁸Аталарыңыз ялы бойнуёгын болмаң. Реббе табын болуң, Онуң эбедилик мукаддес эден өйүне гелип, Худайыңыз Реббе хызмат эдиң. Онсоң Онуң газабы сизден совлар. ⁹Реббе долансаңыз, сизиң гарындашларыңыз ве чагаларыңыз өзлерини есир аланларың алнында рехим-шепагат тапып, өз меканларына доланып гелерлер. Чүнки Худайыңыз Реб мерхеметлидир ве рехимдардыр. Реббе долансаңыз, Ол сизден йүз өврүмез».

¹⁰Шейдип, чапарлар эфрайым хем гүнбатардакы манаша тирелериниң яшаян юртларының үсти билен Зебулуна ченли шәхерме-шәхер айландылар, йөне олар чапарларың үстүндө гүлүп, олары масгараландылар. ¹¹Дине ашерлерден, гүнбатардакы манашалардан ве зебулунлардан кәбирлери өзлерини кичелдип, Иерусалиме гелдилер. ¹²Реббиң сөзүне гөрә патышаның ве баштутанларың берен табшырыкларыны ерине етирмекде, олар агзыбирлик берен Худайың эли Яхуданың үстүндөди.

¹³Икинжи айда Петир байрамыны беллемек үчин Иерусалиме көп халк, улы мәреке йыгнанды. ¹⁴Олар ише гиришип, Иерусалимдэки гурбанлык сыпалары ве әхли якымлы ыслы түтетги якылян сыпалары айрып, Кидрон дересине ташладылар. ¹⁵Олар икинжи айың он дөрдүне Песах жанлысыны сойдулар. Руханылар ве левилер утанып, инлерини тэмизлэп, якма гурбанлыкларыны Реббиң өйүне гетирдилер. ¹⁶Олар Худайың адамы Мусаның кануны боюнча, өз ада-ты ерлеринде дурдулар. Руханылар

левилерден алан гурбанлык ганларыны серпдилер. ¹⁷Халкың арасында инини тэмизлемедик көп адам барды. Шонун үчинем левилер тэмиз болмадык хер адам үчин Песах жанлысыны союп, гурбанлыгы Реббе багыш этдилер. ¹⁸⁻¹⁹Эфраим, манаша, ысакар ве зебулун тирелеринден болан көп адамлар өзлерини тэмизлемеден, Песах гурбанлыгындан ийдилер. Олар ийип, дүзгүни боздулар. Эмма Хизкия олар үчин дилег этди. Хизкия: «Эй, мерхеметли Реб, мукаддес ериң дүзгүнине гөрә тэмиз болмадан ата-бабаларының Худайы Ребби агтармагы йүрегине дүвен хер кеси багышла» дийди. ²⁰Реб Хизкияның дилегини эшидип, халкы багышлады. ²¹Иерусалимде болан ысрайыл халкы улы шатлык билен еди гүлөп Петир байрамыны белледи. Левилер хем руханылар белент сесли саз гураллары билен хер гүн Реббе өвги айтдылар. ²²Хизкия Реббин хызматында уссатлык гөркезен левилери рухландырды. Шейдип, олар саламатлык гурбанлыгыны берип, аталарының Худайы Реббе шүкүрлер айдып, еди гүлөп байрамчылык иймитлерини ийдилер.

²³Онсоң бүтин халк ене-де еди гүлөп байрам этмеги карар этди. Шейдип, олар ене еди гүлөп шады-хоррамлыкда байрам этдилер. ²⁴Яхуда патышасы Хизкия халка гурбанлык үчин мүң өкүз, еди мүң гоюн берди, баштутанлар хем халка мүң өкүз, он мүң гоюн бердилер. Көп санлы руханылар инлерини тэмизледилер. ²⁵Бүтиняхуда халкы, руханылар, левилер ве Ысрайылдан гелен тутуш халк, Ысрайылдан гелен кесеки халклар хем-де Яхудада месген

тутан кесеки халклар шатландылар. ²⁶Иерусалимде улы шатлык болды, чүнки Ысрайыл патышасы Давудың оглы Сүлейманың дөврүндөн бәри Иерусалимде бейле байрам болманды. ²⁷Онсоң руханылардыр левилер ерлеринден туруп, халка акпата бердилер. Оларың сеслери эшидилеп, дилеглери гөкдәки Худайың мукаддес месгенине етди.

31-нжи бап

Ысрайыл халкы бутлары ёк эдйёр

¹Песах байрамы тамамланандан соң, ол ердәки бүтин ысрайыл халкы Яхуда галаларына гидип, дикме дашлары күл-оврам эдип, Ашера бутларыны кесдилер. Бүтиняхуда, бенямин, эфраим ве гүнбатардакы манаша тирелериниң яшаян ерлеринде болан сеждегәхлери ве гурбанлык сыпаларының әхлисини ёк этдилер. Онсоң ысрайыл халкының херси өз галаларына, өз мүлклерине доланды.

Халк садакаларыны гетирйёрлер

²Хизкия руханылардыр левилерин херсини топар-топар эдип, хызматына гөрә топарлара бөлди. Руханылар хем левилер якма ве саламатлык гурбанлыкларыны бермек ве Реббин дүшелгесиниң дервезелеринде алкыш хем өвги айдып хызмат этмеклери үчин белленди. ³Реббин канунында язылышы ялы, Хизкия якма гурбанлыклар үчин эртирлик ве агшамлык якма гурбанлыкларыны, Сабат гүни үчин, Тәзе Ай ве бейлеки байрамлар үчин якма гурбанлыклары өз малындан берди. ⁴Руханылар, левилер өзлерини Реббин канунына багыш эдер

ялы, Хизкия Иерусалимнің илатына руханылара ве левилере ондан бир бөлеги бермеклерини буюрды. ⁵Патышаның буйругы яйран бадына, ысрайыл халкы дәнәнің, шерабың, яғың, балың ве экин мейданының әхли өнүмлериниң илкинжи мивелеринден боллук билен бердилер; хемме затдан ондан бирини сахылык билен бердилер. ⁶Яхуда галаларында яшаян ысрайыл, яхуда халклары хем ирили овнуклы малларының ондан бирини, Худайы Реббе багыш эдилен мукаддес затларың ондан бирини гетирип үйшүрдилер. ⁷Үчүнжи айда үйшмеклери ербе-ер гоймага башлап, единжи айда оны соңладылар. ⁸Хизкия билен баштутанлар гелип, үйшмеклери гөрүп, Ребби ве онуң халкы Ысрайылы алкышладылар. ⁹Хизкия руханылардан ве левилерден гетирилен затларың үйшмеклери барада сорады. ¹⁰Садогың неслинден болан баш руханы Азаря шейле жогап берди: «Реббиң өйүне садакаларыны гетирип башланларыңдан бәри бизиң иймитимиз етерлик болды, хатда көп артып хем галды. Реббиң Өз халкына берекет берендиги себәпли, бизде артык галан зат көп».

¹¹Онсоң Хизкия олара Реббиң өйүнде аммарлары тайярламагы табырды. Олар хем аммарлары тайярладылар. ¹²Олар садакаларыны, ондан бирлерини ве багыш эдилен затлары вепалылык билен шол ере гетирдилер. Бу затлар левилерден Конаняның баштутанлыгында эдилди. Конаняның иниси Шимги болса онуң көмекчисиди. ¹³Ехиел, Азая, Нахат, Асахел, Еримот, Ёзббат, Элиел, Исмакя, Махат ве Беная дагылар Хизкия патышаның ве Худайың

өйүниң эсасы баштутаны Азаряның беллендиги үчин Конаня билен онуң иниси Шимгиниң гөзөгчилиги астында ишлейәрдилер. ¹⁴Гүндогар дөвезесиниң сакчысы левилерден Йимнаның оглы Коре Реббе берилйән мейлетин садакаларың үстүнден гараярды. Шейле хем Реббе хөдүрленен садакалары ве багыш эдилен садакалары пайламак ишини ерине етирйәрди. ¹⁵Эден, Миниямин, Ешува, Шемагя, Амаря ве Шеканя дагы руханыларың галасында топарларына гөрә яшдыр гарры гарындашларына пайлары бөлмекде Коре вепалылык билен ярдам этдилер. ¹⁶Реббиң өйүне везипелерине хем бөлүмлерине гөрә гүнделик хызмат үчин гелен, несиллерине гөрә хасаба алнан үч яшлы ве ондан ёкары болан эркеклерин хеммесине пай бердилер. ¹⁷Руханыларың хасаба алнышы уруларына гөрә гечирилди. Левилериң йигрими ве ондан ёкары яшлылары везипелерине ве бөлүмлерине гөрә белленди. ¹⁸Руханылар яш чагалары, аяллары, огуллары ве гызлары, тутуш жемагат билен хасаба алындылар, чүнки олар инлерини тәмизлемекде вепалы болупдылар. ¹⁹Өз шәхерлериниң ачык мейданларында яшаян Харуның неслинден болан руханылара ёкарда ады агзалан адамлар хер эркек рухана ве хер бир хасаба алнан левә пай бермелидилер. ²⁰Хизкия бүтин Яхудада шейле этди. Ол Худайы Реббиң өңүнде оңат, догры ве хак иш этди. ²¹Худайың өйүне хызмат этмекде эден хер ишинде, кануны ве табшырыклары сакламакда, Хизкия өз Худайыны бүтин калбы билен агтарды. Шонуң үчин-де, онуң эденлери ровачланды.

32-нжи бап

Ашур патышасы Санхерип чозуи эдйэр

(2 Патышалар 18:13-37; 19:14-19,35-37; Ишая 36:1-22; 37:8-38)

¹Хизкияның эден вепалы ишлеринден соң, Ашур патышасы Санхерип гелип, Яхуда чозуш эдип, галаларың гаршысында дүшелге гуруп, олары эле алмагы йүрегине дүвди. ²⁻³Хизкия Санхерибиң гелип, Иерусалиме гаршы уруш этмекчи боляндыгыны гөрөндө, шэхериң дашындакы чешмелериң сувуны бентлемек барада өз башту-танлары ве батыр йигитлери билен маслахатлашды. Олар Хизкия ярдам этдилер. ⁴Көп халк топланып: «Нэме үчин Ашур патышалары гелип, бол сув тапмалымышын?» дийип, юрдуң ичинден акып гечйән әхли чешмедир акарлары бентледилер. ⁵Шейдип, Хизкия кувватланып, диварың әхли йыкылан ерлерини бежерип, онуң үстүндө диңлер галдырды. Дашындан ол ене-де башга бир дивар гурды. Булардан башга-да Хизкия Давут галасындакы Миллоны ^a беркидип, көп мукдарда яраглардыр галканлар ясатды. ⁶⁻⁷Хизкия халкың үстүнден уруш серкерделерини белләп, олары өз янына, шэхер дөвезесиниң мейданчасына йыгнап, шейле дийди: «Дөзүмли ве мерт болуң. Ашур патышасындан горкмаң, хедер этмән, чүнки бизиң билен Болян онуң билен боляндан хас гүйчлүдир. ⁸Ашур патышасы ынсан гүйжи билендир, эмма бизиң билен Худайымыз Ребдир. Ол

бизе ярдам эдип, бизиң үчин сөвешер». Яхуда патышасы Хизкияның сөзлери халкы рухландырды.

⁹Мундан соң Ашур патышасы Санхерип тутуш гошуны билен Лақыш-дака, нөкерлерини Иерусалимдәки Яхуда патышасы Хизкияның ве бүтин яхуда халкының янына иберди. ¹⁰Нөкерлер гелип, Ашур патышасы Санхерип шейле диййэр: «Сиз нэме үчин Иерусалимде габав ичинде отырсыңыз? Нэме бил багларсыңыз? ¹¹Хизкия: „Худайымыз Реб бизи Ашур патышасының элинден халас эдер“ дийип, сизи ачлыкдан ве сувсузлыкдан өлдүржек болуп алдаяр. ¹²Яхуда ве Иерусалиме йүзленип: „Сиз дине бир гурбанлык сыпаның өңүндө сежде эдип, шонуң үстүндө гурбанлык якың“ дийип, Реббе багыш эден сеждегәхлери, гурбанлык сыпаларыны йыкан шу Хизкия дәлми нэме? ¹³Әхли юртларың халкларына мениң ве ата-бабаларымың нэме эденини билмейәрсинизми? Шол юртларың миллетлериниң худайлары өз юртларыны мениң элимден халас эдип билдилерми? ¹⁴Худайыңызың сизи мениң элимден халас эдип билерялы, ата-бабаларымың бүтинлей ёк эден шол миллетлериниң әхли таңрыларының арасында хайсысы өз халкыны мениң элимден халас эдип билди? ¹⁵Инди сиз өзүңизи Хизкия алдатман, оңа өзүңизи шу ёл билен азашдырмага ёл бермән ве оңа ынманмаң. Чүнки хич бир миллетиң я-да патышалыгың таңрысы өз халкыны мениң ве ата-бабаларымың элинден халас эдип билен дәлдир. Сизиң

^a 32:5 Милло – топрак билен долдурылан жайрык я-да бошлук ер болмагы ахмал. Сөзүге серет.

Худайыңыз-да сизи мениң элимден халас эдип билмез!» дийдилер.

¹⁶Санхерибиң нөкерлери Бейик Худая ве Онуң гулы Хизкия гаршы сөзлерини довам этдирдилер. ¹⁷Санхерип Ысрайыл Худайы Реббе дил етирип язан хатларында Реббе гаршы шейле дийди: «Бейлеки миллетлериң таңрыларының өз халкларыны мениң элимден халас этмейишлери ялы, Хизкияның Худайы хем Өз халкыны мениң элимден халас этмез». ¹⁸Санхерибиң нөкерлери бу сөзлери диварың үстүндәки Иерусалим халкыны горкузып, ховсала дүшүрип, шәхери басып алмак үчин олар яхуда дилинде гаты сес билен гыгырып айтдылар. ¹⁹Олар Иерусалимде месген тутян Худайы хакда-да дүңйә халкларының ынсан эли билен ясалан худайлары хакда сөзлейишлери ялы сөзледилер.

²⁰Онсоң Хизкия патыша билен Амозың оглы Ишая пыгамбер мунуң үчин дилег эдип, Худая перят этдилер. ²¹Реб бир перишде ёллап, Ашур патышасының дүшелгесинде әхли батыр йигитлери, серкерделери ве баштутанлары өлдүрди. Шейдип, Санхерип биабрайлык билен өз юрдуна дола нып гелди. Ол өз худайының бутханасына геленде, онуң өзүнден өнен огулларының кәбири Санхериби гылыч билен өлдүрдилер. ²²Шейдип, Реб Хизкияны хем Иерусалим илатыны Ашур патышасы Санхерибиң ве әхли душманларының элинден халас эдип, олары думлы-душдан горады. ²³Иерусалиме көп адамлар гелип, Реббе садакалар, Яхуда патышасы Хизкия гымматбаха совгатлар гетирдилер. Шондан соң, Хизкия әхли миллетлериң назарында бейгелди.

Хизкия сыркавляя

²⁴Шол дөвүрлерде Хизкия сыркавляя, өлүм яссыгында ятырды. Ол Реббе дилег этди. Реб Хизкияның дилегине жогап берип, она бир аламат берди. ²⁵Эмма Хизкия өзүне эдилен ягшылыгы өдемеди, ол гопбамсылык этди. Шонуң үчин хем Хизкияның, Яхуданың ве Иерусалимиң үстүне газап инди. ²⁶Онсоң Хизкия гопбамсылыгы үчин өзүни кичелтди. Иерусалимиң илаты-да шейле этди. Шейдип, Хизкияның дөвүрүнде Реббиң газабы оларың үстүне инмеди.

Хизкияның байлыгы

²⁷Хизкияда уммасыз көп байлык болуп, онуң шан-шөхраты бейгелди. Ол өзүне күмүш, алтын, гымматбаха дашлар, хошбой ыслы затлар, галканлар ве хер хили гымматбаха затлар үчин хазыналар эдинди. ²⁸Бугдай, шерап ве зейтун ягы үчин аммарлар, маллар үчин ятаклар ве сүрүлер үчин агыллар ясатды. ²⁹Хизкия өзи үчин шәхерлер гурдурды. Онуң жуда көп овнук ве ири маллары барды, чүнки Худай Хизкия гаты көп мал-мүлк берипди. ³⁰Гихон сувларының ёкаркы голуны баглап, олары Давут галасының гүнбатар тарапына ашаклыгына сован бу Хизкиядыр. Хизкияның әхли ишлери ровачланды. ³¹Ине, Бабыл хөкүмдарларының юртда болан аламат хакында сорамак үчин Хизкияның янына иберен илчилери геленде, Худай Хизкияны сынап, онуң йүрегинде болан бар зады билмек үчин оны еке галдырды. ³²Хизкияның бейлеки ишлери, эден оңат ишлери барада Амозың оглы Ишая пыгамбериң пыгамберликлеринде,

Яхуда хем Ысрайыл патышаларының тарых китапларында языландыр. ³³Хизкия ата-бабаларына говушды. Ол Давудың несиллериниң мазарларының ёкарсында жайланды. Хизкия арадан чыканда, бүтин Яхуданың ве Иерусалимиң илаты оңа хормат гойды. Оглы Манаша онуң ерине патыша болды.

33-нжи бап

Яхуда патышасы Манаша (2 Патышалар 21:1-9)

¹Манаша патыша боланда он ики яшындады. Ол Иерусалимде элли бәш йыл патышалык этди. ²Реббиң ысрайылларын арасындан ковуп чыкаран миллетлериниң эден нежис ишлери ялы Манаша хем Реббиң назарында нежис ишлери этди. ³Манаша какасы Хизкияның йыкан сеждегәхлерини тәзеден дикелтди. Ол Багал буты үчин гурбанлык сыпаларыны гуруп, Ашера бутларыны дикди. Ол әхли асман жисимлерине сежде эдип, шолара гуллуқ этди. ⁴Ол Реббиң: «Иерусалимде маңа ыбадат эдилер» диен Реббиң өйүнде бутлар үчин гурбанлык сыпаларыны бина этди. ⁵Манаша Реббиң өйүниң ики ховлусында әхли асман жисимлери үчин гурбанлык сыпаларыны бина этди. ⁶Манаша оглуны Бенхинном дересинде отдан гечирди, гөзбагчылык, тәлее гармаклык ве жадыгөйлик билен иш салышды. Ол палчылык, порханлар билен иш салышды. Ол Реббиң гахарыны гетирип, Онуң назарында көп йигренжи ишлери этди. ⁷Манаша ясан ойма Ашера бутуны Худайың өйүнде гойды. Бу өй Худайың Давуда ве онуң оглы Сүлеймана: «Маңа шу өйде ве

бүтин Ысрайыл тирелеринден сечип алан шәхерим Иерусалимде ыбадат эдилер. ⁸Эгер олар Мениң әхли табшырыкларымы, гулум Мусаның үсти билен өзлерине буйран әхли затларымы эдип, канунларымы, парзларымы ве хөкүмлерими бержай этселер, Мен мундан бейләк ысрайыл халкыны аталарына берен юрдумдан дашары чыкартмарын» диен өйүди. ⁹Манаша Яхуданың ве Иерусалимиң илатыны шейле бир аздырды велин, олар Реббиң ысрайыл халкының өнүнден ковуп чыкаран миллетлеринден хем хас көп пис ишлери этдилер.

Манаша тоба эдйәр

¹⁰Реб Манаша ве онуң халкына сөзледи, эмма олар Реббе гулак асмадылар. ¹¹Шонуң үчин хем, Реб Ашур патышасының гошун серкерделерини оларын үстүне гетирди. Серкерделер Манашаны гандаллап, зынжыр билен баглап, Бабыла есир эдип алып гитдилер. ¹²Манаша мушакгат ичинде өз Худайы Реббе ялбарып, ата-бабаларының Худайының өнүнде өзүни гаты кичелтди. ¹³Манаша Худая дилег этди, Худай-да онуң дилегини кабул эдип, налышыны эшидип, оны ене-де Иерусалиме, өз патышалыгына гетирди. Онсоң Манаша Реббиң хакыкы Худайдыгыны билди.

¹⁴Шондан соң, ол Гихоның гүнбатарында, дередәки Балык дервезесиндәки гирелгә ченли болан Давут галасының дашкы диварыны гурды. Манаша дивары Офелиң дашындан айлап, хас бейгелтди. Ол шейле хем Яхуданың әхли галаларында гошун серкерделерини гойды. ¹⁵Манаша кесеки таңрылары ве өз гоян ойма бутуны Реббиң өйүнден айырды, Реббиң

өйүнің дагындакы ве Иерусалимдәки әхли гурбанлык сыпаларыны юмруп, оларың хеммесини шәхериң дашына ташлады. ¹⁶Манаша Реббиң гурбанлык сыпасыны тәзеден дикип, онда саламатлык ве шүкүр гурбанлыкларыны хөдүр этди. Ол яхуда халкына Ысрайыл Худайы Реббе хызмат этмеклиги табшырды. ¹⁷Халк энтегем сеждегәхлерде гурбанлык хөдүр эдйәрди, эмма олар дине өз Худайы Реббе гурбанлык хөдүрлейәрдилер.

¹⁸Манашаның галан ишлери ве онуң эден дилеглери шейле хем Ысрайыл Худайы Реббиң адындан сөзлән гөргүриң сөзлери барада Ысрайыл патышаларының тарых китабында языландыр. ¹⁹Манашаның дилеги ве онуң дилегиниң жогабы, онуң әхли гүнәлери, бивепалыгы барада гөргүрлериң тарых китабында языландыр. Шейле-де бу китапда Манаша өзүни Худайың өңүнде песелтмезден өң гуран сеждегәхлери, Ашера ве бейлекилере дикен бутлары барада языландыр. ²⁰Манаша атабабаларына говушды. Ол өз көшгүнде жайланды. Оглы Амон онуң ерине патыша болды.

Яхуда патышасы Амон (2 Патышалар 21:19-26)

²¹Амон патыша боланда йигрими ики яшындады. Ол Иерусалимде ики йыл патышалык этди. ²²Амон какасы Манаша ялы, Реббиң назарында йигренжи ишлери этди. Амон какасы Манашаның ясан әхли бутларына гурбанлык хөдүрләп, шолара гулук этди. ²³Какасы Манашаның өзүни Реббиң өңүнде песелдиши ялы, Амон өзүни Реббиң өңүнде песелтмән, гайтам көпден-көп гүнә этди. ²⁴Амоның

нөкерлери оңа гаршы дилдүвшүк гурап, оны өз көшгүнде өлдүрдилер. ²⁵Эмма яхуда халкы Амон патыша гаршы дилдүвшүк гуранларың барыны өлдүрип, онуң ерине оглы Ёшыяны патыша этди.

34-нжи бап

Яхуда патышасы Ёшыя (2 Патышалар 22:1-2)

¹Ёшыя патыша боланда секиз яшындады. Ол Иерусалимде отуз бир йыл патышалык этди. ²Ёшыя Реббиң назарында догры ишлери этди. Ол сага-сола совулман, атасы Давудың ёлларындан йөреди.

³Ёшыяның патышалыгының секизинжи йылында, ол энтек яшка өз атасы Давудың Худайыны агтармага башлады. Патышалыгының он икинжи йылында Ёшыя Яхуда билен Иерусалими сеждегәхлерден ве Ашера бутларындан, ойма ве гуйма бутларындан арассаламага башлады. ⁴Ёшыяның өңүнде Багал бутларының гурбанлык сыпаларыны йыкдылар; оларың ёкарсында болан якымлы ыслы түтетги якылян сыпалары юмурдылар; Ашера бутларыны, ойма ве гуйма бутларында бөлек-бөлек эдип, күле өврүп, оны шу бутлара гурбанлык беренлериң габырларына сепелдилер. ⁵Шейле хем, Ёшыя руханыларың сүңклерини өз гурбанлык берилйән сыпаларында якып, Яхуданы ве Иерусалими арассалады. ⁶⁻⁷Ёшыя Манаша, Эфрайым, Шимгон, хатда Нафтала ченли болан шәхерлердәки, оларың төвереклериндәки харабалыклардакы гурбанлык сыпаларыны йыкды. Ашера бутларыны ве бейлеки бутлары

дөвүп күл этди, бүтин Ысрайылдакы якымлы ыслы түтетги якылян сыпалары йыкды. Соңра ол Иерусалиме доланып гелди.

Төврат тапылар

(2 Патышалар 22:1-20)

⁸Патышалыгының он секизинжи йылында юрды ве өйи арасаланларындан соң, Ёшыя патыша Асаляның оглы Шапаны, шәхер хәкими Магасеяны ве Ёвахазың оглы баш эмелдар Ёваны өзлериңиң Худайы Реббиң өйүни бежермәге иберди. ⁹Олар баш руханы Хилкияның янына гелип, Худайың өйүне гетирилен күмүшлери оңа бердилер. Дөрвезебан левилер бу күмүшлери гүнбатардакы манаша ве эфрайым халкларындан, галан әхли ысрайыл халкындан, бүтин яхудадан ве беняминден, Иерусалим илатындан йыгнапды. ¹⁰Олар күмши Реббиң өйүни дикелтмек ишине белленен гөзегчилериң ве Реббиң өйүни бежерйән ишчилере бердилер. ¹¹Олар күмши ёнулан дашлар, агачлар ве Яхуда патышаларының хараба эден жайлары үчин пүрслер сатын алмак үчин агач ве даш уссаларына бердилер. ¹²⁻¹³Бу адамлар иши чын йүрекден ерине етирйәрдилер. Мерарының неслинден болан леви Яхат билен Абадя, Кохадың неслинден болан Закаря ве Мешуллам дагылар буларың үстүнден баштутанлыга белленипдилер. Саз гуралларына өкде болан бейлеки әхли левилер йүк дашаянлара ве дүрли хызматда ишлейнлере баштутанлык этдилер. Мүрзелер, гөзегчилер ве дөрвезебанлар хем левилерденди. ¹⁴Реббиң өйүне гетирилен күмши чыкарып йөркәлер, руханы Хилкия

Мусаның үсти билен берлен Төврады тапды. ¹⁵Баш руханы Хилкия Шапан мүрзә: «Мен Реббиң өйүнде Төврады тапдым» дийди. Хилкия китабы Шапана берди. ¹⁶⁻¹⁷Онсоң Шапан мүрзә патышаның янына гелип, оңа китабы берди ве оңа: «Гулларың өзлериңе табшырылан бар иши эдип йөрлер. Олар Реббиң өйүндәки бар күмши алып, оны өй ишине белленен баштутанларың ве ишчилериң элине берипдирлер» дийип, бар зады патыша хабар берди. ¹⁸Шапан мүрзә патыша: «Хилкия руханы маңа бир китап берди» дийди. Онсоң Шапан китабы алып, патыша сесли оқап берди.

¹⁹Патыша Төврадың сөзлериңи эшиденде, якасыны йыртды. ²⁰Онсоң патыша Хилкия рухана, Шапаның оглы Ахыкама, Микаяның оглы Абдона, Шапан мүрзә ве патышаның хызматкәри Асая шейле табшырык берди: ²¹«Барың-да, мениң үчин Ысрайылда хем Яхудада галанлар үчин бу тапылан китапдакы айдылян сөзлер барада Ребден сораң, чүнки Реббиң бизе гаршы ловлаян газабы гаты гүйчлүдир. Бизиң аталарымыз бу китапда язылан әхли сөзлере гөрә Реббиң сөзүни бержай этмедилер».

²²Шейдип, Хилкия руханы ве патышаның онуң билен иберен адамлары Хулда атлы аял пыгамбериң янына гелип, оңа бу барада гүррүң бердилер. Хулда эшик сакчысы Хасраның агтыгы, Токадың оглы Шаллумың аялды, ол Иерусалимиң тәзе бөлүминде яшарды. ²³Хулда олар: «Ысрайыл Худайы Реб сизи мениң яныма иберен адама шейле диййәр: ²⁴„Мен Яхуда патышасының өңүнде оқалан бу китапда язылан әхли лагнатлара гөрә, хөкман бу ериң ве бу ерде яшаянларың

башындан бетбагтчылык индерерин. ²⁵Оларың Мени терк эдип, башга ху-дайлар якымлы ыслы түтетги якып, өз пис ишлери билен Мениң гахарымы гетирендиклери үчин, Мениң буларга гаршы гахарым туташар, ол хич хачан сөнмез“. ²⁶Эмма Ысрайыл Худайы Реб Өзүнден сорамак үчин шу ере ёллан Яхуда патышасына онуң эшиден сөзлери барада шейле диййэр: ²⁷„Мениң бу ере ве онуң илатына гаршы айдан сөзлерими эшидениңден сон, сениң йүрегин юмшады. Өзүңи Худайың өңүнде кичелтдиң, якаңи йыртып, хузурымда дады-перят этдиң. Шонуң үчин хем Мен сениң дилегиңи эшитдим. Муны Мен – Реб айдяндырын. ²⁸Мен сени аталарың янына йыгнарын, сен-де асудалык билен өз габрыңа гирерсиң. Мениң бу ере гетиржек бетбагтчылыгымы сен гөрмерсиң“»). Олар бу хабары патыша стирдилер.

Ёшыя ахт эдйэр

(2 Патышалар 23:1-20)

²⁹Онсоң Ёшыя патыша адам иберип, Яхуданың ве Иерусалимиң яшулуларының барыны өз янына йыгнады. ³⁰Ёшыя патыша, тутуш яхуда халкы, Иерусалимиң бар илаты, руханылар, левилер, улудан-кичэ эхли халк билен биле Реббиң өйүне гитдилер. Патыша Реббиң өйүнден тапылан Эхт китабындакы сөзлери олар сесли окап берди. ³¹Ёшыя патыша өз еринде дуруп, Реббиң табшырыкларыны, перманларыны, парзларыны бүтин калбы билен, бүтин жаны-тени билен бержай эдип, Реббиң ызына эержекдигине хем-де шу китапта язылан ахт барада айдылан сөзлери бержай этжекдиги хакда Реббиң хузурында Онуң билен ахт

эдишди. ³²Ёшыя Иерусалимде ве Бениаминде боланларың барына бу эхти саклажакдыклары барада касам этдирди. Иерусалимиң илаты Худайың, аталарының Худайының эхтине гөрэ херекет этдилер. ³³Ёшыя Ысрайыл топрагындакы ысрайыллар дегешли болан йигренжи затларың барыны ёк эдип, Ысрайылда боланларың хеммесине өзлериниң Худайы Реббе ыбадат этмеклиги буюрды. Ёшыяның яшан дөврүнде олар аталарының Худайы Реббиң ёлуна эермекден дөнмедилер.

35-нжи бап

Ёшыя Песах байрамыны беллейэр (2 Патышалар 23:21-23)

¹Ёшыя Иерусалимде Реб үчин Песах байрамыны тутды. Биринжи айың он дөрдүне Песах жанлысыны соймагы карар этди. ²Ол руханылары өз везипелеринде гоюп, Реббиң өйүниң хызматында олары рухландырды. ³Ёшыя Реб үчин багыш эдилеп, бүтин ысрайыл халкына тәлим берен левилере шейле дийди: «Мукаддес сандыгы Ысрайыл патышасы Давудың оглы Сүлейманың гуран өйүнде гоюң. Мундан бейләк оны гершиңизде гөтермеклигиң гереги ёкдур. Инди Худайыңыз Реббе ве Онуң халкы Ысрайыла хызмат эдиң. ⁴Ысрайыл патышасы Давудың ве онуң оглы Сүлейманың язгыларында гөркезилиши ялы, уругларыңыз, бөлүмлериңизе гөрэ тайярланың. ⁵Ковумдашларыңыз болан халкың уругларына ве левилериң уругларына гөрэ мукаддес ерде топар-топар болуп дуруң. ⁶Песах жанлысыны союң; иницизи тәмизләп, Реббиң Мусаның үсти билен берен

сөзүни амал эдер ялы, доганларыңыз үчин тайярлык гөрүң».

⁷Ешыя Песах гурбанлыгы үчин шол ердэки халкың әхлисине отуз мүң овлак-гузы хем-де үч мүң өкүз берди. Буларың әхлиси онуң өз малларын-данды. ⁸Патышаның баштутанлары хем халка, руханылара ве левилере мейлетин садакалар бердилер. Худайың өйүниң баштутанлары болан Хилкия, Закаря ве Ехиел дагы руханылара Песах гурбанлыклары үчин ики мүң алты йүз овлакдыр гузы ве үч йүз өкүз бердилер. ⁹Левилериң баштутаны болан Конаня хем онуң доганлары Шемагя, Нетанел, Хашабя, Егиел ве Ёзабат дагы левилере Песах гурбанлыгы үчин бәш мүң овлакдыр гузы ве бәш йүз өкүз бердилер.

¹⁰Хызмат иши ерине етирилип болансоң, патышаның табшырыгы боюнча руханылар өз ерлеринде ве левилер хем өз бөлүмлеринде дурдулар. ¹¹Олар Песах жанлысыны сойдулар, руханылар-да өзлерине берлен ганы серпдилер; левилер болса жанлыларың дерилерини сойдулар. ¹²Онсоң якма гурбанлыклары халкың уругларына гөрә пайламак үчин бир гапдалда гойдулар, Мусаның китабында язылышы ялы, халк Реббе якма гурбанлыклары хөдүрледилер Олар өкүзлер биленде шейле этдилер. ¹³Олар Песах жанлысыны дүзгүн боюнча отда кебап этдилер. Мукаддес садакалары-да газанларда, питилерде ве табаларда биширип, дессине бүтин халка пайладылар. ¹⁴Мундан соң, левилер өзлери ве руханылар үчин тайярлык гөрдүлөр, чүнки Харуның неслинден болан руханылар агшама ченли якма гурбанлыкларыны ве яглары хөдүрлемек билен мешгул болдулар. Шейдип, левилер

өзлери ве Харуның неслинден болан руханылар үчин тайярлык гөрдүлөр. ¹⁵Асафың несиллеринден болан айдымчылар Давудың, Хейманың ве патышаның гөргүри Едунуның табшырыгына гөрә өз ерлериндедилер. Хер дөвезеде дөвезебанлар барды. Гарындашлары левилериң олар үчин тайярлык гөрендиклери үчин, олар хызматларындан гитмек гөрек дәлди.

¹⁶Ешыя патышаның табшырыгына гөрә Песах байрамыны беллемек ве Реббиң гурбанлык сыпасында якма гурбанлыклары хөдүрлемек үчин, шол гүн Реббиң бар хызматына шейле тайярлык гөрүлди. ¹⁷Ол ерде болан ысрайыл халкы шол вагт Песах байрамыны ве Петир байрамыны еди гүн-лөп белледи. ¹⁸Шамувел пыгамбериң дөврүндөн бәри бейле Песах байрамы гечирилмәнди. Ешыяның, руханыларың, левилериң, бу ерде болан әхли яхуда ве ысрайыл халкларының, ве Иерусалимиң илатының гечирен бу Песах байрамы ялы Песахы Ысрайылың патышаларының хич бириде гечирмәнди. ¹⁹Бу Песах байрамы Ешыя патышаның патышалыгының он секизинжи йылында белленди.

Ешыяның өлүми

(2 Патышалар 23:28-30)

²⁰Ешыя патыша өйүң дикелдиш ишлерини тамамландан соң, Мүсүр патышасы Неко сөвешмек үчин Евфрат дерясының боюндакы Каркемише гитди. Ешыя хем Мүсүр патышасыны гаршыламага гитди. ²¹Эмма Мүсүр патышасы Ешыя чапарлар ёллап: «Эй, Яхуда патышасы, сениң билен мениң нәме ишим бар!? Бу гүн мен сениң гаршыңа урушмага гелемок-да, өзүм билен урушда болан юрдуң

гаршысына урушмага гелйэрин. Худай маңа ховлукмагы буюрды. Худай мениң тарапымдадыр, сен Оңа гаршы чыкмагыңы бес эт, ёгсам Ол сени хелэклэр» дийди. ²²Эмма Ёшыя ондан эл чекмэн, гайтам онуң гаршысына урушмак үчин таналмаз ялы эшиге гирди. Ёшыя Неконың Худай тарапындан айдан сөзлерине гулак асман, онуң билен урушмак үчин Мегидо дүзлүгине чыкды. ²³Яйчылар Ёшыя патыша тарап ок атдылар. Патыша өз нөкерлерине: «Мени бу ерден экидин, мен агыр яраландым» дийди. ²⁴Шейдип, Ёшыя патышаның нөкерлери оны сөвеш арабасындан алып, өзүниң икинжи бир сөвеш арабасына мүндүрип, Иерусалиме гетирдилер. Ёшыя Иерусалимде дүнияден өтүп, аталарының гонамчылыгында жайланылды. Бүтин яхуда ве Иерусалим халкы Ёшыя үчин яс тутдулар. ²⁵Ермея Ёшыя үчин агы айдымыны дүзди. Эркекдир аял айдымчылар өз агы айдымларында шу гүне ченли хем Ёшыя барада гүррүң эдип, олары Ысрайылда адата өвүрдилер. Олар агы китабында языландыр. ²⁶⁻²⁷Ёшыяның галан ишлери, Реббин канунында языланлара гөрэ эден оңат ишлери, онуң башдан-аяк алып баран ишлери Ысрайыл хем Яхуда патышаларының тарых китабында языландыр.

36-нжы бап

Яхуда патышасы Ехогахаз (2 Патышалар 23:30-35)

¹Юрдуң халкы Ёшыяның оглы Ехогахазы алып, какасының ерине

патыша этди. ²Ехогахаз патыша боланда йигрими үч яшындады. Ол Иерусалимде үч ай патышалык этди. ³⁻⁴Мүсүр патышасы Неко Иерусалимде Ехогахазы тагтдан агдарып, юрда бир йүз етмиш батман күмүш^a, бир ярым батмана голай хем алтын^b салгыт салды. Ол Ехогахазың доганы Элякымы онуң ерине Яхуда ве Иерусалиме патыша эдип, онуң адыны Ехоякым дийип үйтгетди. Онсоң Неко патыша Ехогахазы алып, Мүсүре гелди.

Яхуда патышасы Ехоякым (2 Патышалар 23:36–24:7)

⁵Ехоякым патыша боланда йигрими бэш яшындады. Ол Иерусалиме он бир йыл патышалык этди. Ол Худайы Реббин назарында йигренжи ишлери этди. ⁶Бабыл патышасы Небукаднесар Ехоякымың үстүне чозуп, оны Бабыла экитмек үчин зынжыр билен даңды. ⁷Небукаднесар Реббин өйүндөки гап-гачлары хем Бабыла экидип, олары өзүниң Бабылдакы көшгүнде гойды. ⁸Ехоякымың галан ишлери, онуң эден йигренжи ишлери ве габахатлыклары барада Ысрайыл хем Яхуда патышаларының тарых китабында языландыр. Онуң ерине оглы Ехоякын патыша болды.

Яхуда патышасы Ехоякын (2 Патышалар 24:8-17)

⁹Ехоякын патыша боланда секиз яшындады. Ол Иерусалимде үч ай, он гүн патышалык этди. Ехоякын Реббин назарында йигренжи ишлери этди. ¹⁰Бахарда патыша Небукаднесар адам иберип, Ехоякыны Реббин өйүниң

^a 36:3 *Бир йүз етмиш батман* – еврейче *йүз киккар*. Бу такм. 3400 кг дендир.

^b 36:3 *Бир ярым батмана голай* – еврейче *бир киккар*. Бу такм. 34 кг дендир.

гымматбаха гап-гачлары билен бирликде Бабыла гетирдип, онуң доганы Сидкияны Яхуда ве Иерусалиме патыша этди.

Яхуда патышасы Сидкия

(2 Патышалар 24:18-20; Ермея 52:1-3)

¹¹Сидкия патыша боланда йигрими бир яшындады. Ол Иерусалимде он бир йыл патышалык этди. ¹²Сидкия Реббинц назарында йигренжи ишлери этди. Ол Реббинц адындан геплэн Ермея пыгамберин өнүнде өзүни кичелтмеди.

Иерусалимиң сынмагы

(2 Патышалар 25:1-21; Ермея 52:3-11)

¹³Шейле хем Сидкия өзүне Худайдан ант ичирен Бабыл патышасы Небукаднесара гаршы гозгалан турузды. Сидкия Ысрайыл Худайы Реббе тарап өврүлмежек болуп, бойнуёгынлык этди, йүрегини гататды. ¹⁴Әхли руханы баштутанлары билен халк бирликде миллетлериң әхли йигренжи ишлерине эрдилер, бивепалык чакданаша артды. Олар Реббинц Иерусалимде мукаддес эден өйүни мурдар этдилер. ¹⁵Аталарының Худайы Реб оlara пыгамберлериң үсти билен ызыгидерли дуйдурыш берди, чүнки Онуң Өз халкына ве месгенине рехими инди. ¹⁶Эмма олар Худайың чапарларыны масгаралап, Худайың сөзлерини әсгермезлик этдилер, Онуң пыгамберлерини кемситдилер. Онсоң Реббинц Өз халкына гаршы газабы шейле бир ловлады велин, ондан гутулар ялы болмады.

¹⁷Онсоң Реб Иерусалимиң гаршысына Бабыл патышасыны чоздурды. Бабыллылар мукаддес өйүнде яшларыны

гылычдан гечирдилер; йигитлердир гызлара, гожалардыр сачы агаранлара олар рехим этмедилер. Реб оларың барыны Бабыл патышасының элине берди. ¹⁸Небукаднесар Худайың өйүндәки әхли улулы-кичили гап-гачлары, Реббинц өйүндәки хазыналары, патышаның ве онуң эмелдарларының хазыналарыны Бабыла алып гитди. ¹⁹Бабыллылар Худайың өйүни якып, Иерусалимиң диварыны йыкып, ондакы әхли көшклере от берип, әхли гымматбаха затлары ёк этдилер. ²⁰Бабыл патышасы гылычдан аман галанлары Бабыла есир эдип әкитди. Есир эдилеп әкидиленлер Парс патышалыгы хәкимиег башына гечйәнчә, Бабыл патышасына ве онуң огулларына гул болдулар.

²¹Шейдип, Реббинц Ермеяның үсти билен айдан сөзи амала ашды. Юрт вейранчылыкда болан гүнлериниң довамында долы етмиш йыллап дынчылыкда болды.

Куреш патышаның перманы

(Эзра 1:1-4)

²²Парс патышасы Курешиң патышалыгының биринжи йылында Реббинц Ермеяның үсти билен айдан сөзи амала ашар ялы, Реб Куреш патышаның уланян язувында перман чыкарып, оны тутуш патышалыгына чапар үсти билен жар этмеги онуң калбына салды. ²³Парс патышасы Куреш шейле диййәр: «Гөгүң Худайы Реб ер йүзүндәки әхли патышалыклары маңа берди ве Яхуданың Иерусалим шәхеринде Өзүне ыбадатхана гурмагы маңа эвр этди. Араңызда Худайың халкындан боланыңыз бар болса, юрдуңызга доланың. Худайыңыз Реб сизе яр болсун!»

